

N. PETRAȘCU

D I M I T R I E
C. OLLĂNESCU

(ASCANIO)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CULTURA
NAȚIONALĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Amicului M. Petrosio întru
afecțuoasă amintire —
Septembrie Paris Oltarșu
1900

GENERAȚIA ARTISTĂ

(AMINTIRI)

I

DIMITRIE

C. OLLĂNESCU

2605

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BIBL. UNIV. CLUJ-SIBIU
Nr. 1503 -1941

EDITURA ȘI TIPARUL
CVLTURA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI 1926

Drepturile rezervate

DIMITRIE C. OLLĂNESCU

(AȘCANIO)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CUVÂNT DE INTRODUCERE

Ultimul pătrar al veacului XIX a adus în viața intelectuală românească o nouă preocupare, pe lângă cele vechi, și anume preocuparea de artă, care lipsise aproape cu desăvârșire mai înainte.

Pleiada tinerilor veniți din Franța între anii 1880—1885, arhitecți, pictori, sculptori; crearea de muzee naționale ale Statului și particulare, Galeria Regelui Carol, Muzeele Kalinderu și Simu; interesul publicului de frumos și dorința lui de a avea lucrări artistice; restaurarea monumentelor noastre vechi, ca Trei Erarhi din Iași, Sf. Nicolae din Craiova, Curtea de Argeș; înființarea și înmulțirea concertelor simfonice; culegerea folklorului și muzicii populare românești; îngrijirea poezilor și prozatorilor, în chip cu totul deosebit, de forma scrierilor lor, după pilda lui Eminescu; dezvoltarea teatrului național, unde apare un număr cu mult mai însemnat de talente, atât ca dramaturgi,

cât și ca actori; răsunetul neașteptat și crescând al unor artiști români în străinătate; expozițiile tot mai dese de pictură și sculptură, și altele de felul lor, sunt atâtea dovezi de noua inclinare a spiritelor către frumos și artă. Pentru a putea înțelege cineva deosebirea dintre ceea ce fusese mai înainte și ceea ce se arată după anii 1880—1885, ar trebui să fi fost contimporan al acelei tranziții, adică să fi apucat mai întâiu lipsa aproape totală de orice artă în țară la noi, și după aceea, să fi asistat la primele injghebări de colecții artistice ale generației noi, la grija și dragostea ei de a se interesa de muzică, de pictură, de sculptură și de tot ce e frumos. În prima fază a acelei epoci, când arta era ca și neexistentă, cuvântul artist chiar era luat în bătaie de joc, iar în faza următoare el începù a fi cinstit, apreciat și râvnit de toată lumea.

Amintirile ce le avem despre acest început de viață nouă și despre poezii și artiștii cari au dat impulsul acelei vieți și pe cari i-am cunoscut în mare parte deaproape, ne îmbie să le împărtășim și altora și să notăm felul talentelor lor, particularitățile firii lor, dragostea lor de artă, truda fiecăruia de a realiza cât mai mult idealul său, apucăturile și curiozitățile lor chiar, cu un cuvânt tot ce caracteriză și deosebiă ființa fiecăruia dintre ei.

Iată ce ne propunem a încercă în câteva scurte monografii, cu credința că [impresiile ce am primit dela acest mănunchiu de talente nu trebuie să rămâie ascunse și pieritoare într'un suflet con-temporan lor, ci, dimpotrivă, să fie cunoscute și urmașilor lor pentru gloria generației aceleia — pe care cu drept cuvânt o numim generația artistă — și pentru onoarea țării care a văzut-o născând.

Incepem astăzi cu amintirile noastre despre poetul Dimitrie C. Ollănescu (Ascanio), care fù o figură mândră a epocii sale.

DIMITRIE C. OLLĂNESCU

I

Intâmplarea a făcut ca pe Dimitrie Ollănescu să-l cunosc încă de pe vremea când eu eram copil, pe băncile școlii primare, cam prin anii 1871—72. El erà atunci un tânăr de 23—24 de ani, numit de curând substitut de procuror la Tribunalul din Tecuciu, după ce își luase doctoratul în drept la Bruxel. Înalt, frumos la corp ca și la față, care-i erà albă și fină; părul negru și lucios bătând în albastru; cu o cărare dreaptă și subțire ca undreaua, lângă care pieptănătura, dată spre tâmple, părea ca deacolo; cu streășina părului proaspăt pierdută dinapoi, atinsă, s'ar fi zis, în fiecare zi cu foarfeca, de-i dădea pururea o înfățișare de adolescent; favoritele abia mijind, tot negre; ochii deasemenea negri și strălucitori; sprincenele subțiri, mustața rasă, umbletul legănat, cu o ușoară

înclinare a capului în cadența pasului; atitudinea serioasă, gesturile rari și precize; privirea de sus, cu un aer de mândrie care ținea la distanță și care-i creștea și mai mult frumusețea dându-i ceva de îndepărtat, ceva cu greu de apropiat, ca un fel de fruct oprit; glasul puțin gutural, graiul neaoș românesc. Imbrăcămintea, a unui om discret în eleganță, fără nimic exagerat, nici ostentativ, dar totdeauna foarte curată și în culori închise. De departe, înfățișarea lui părea a unui străin, a unui diplomat apusean; deaproape, îi recunoștea-i numai decât trăsăturile curat românești. Din toată ființa-i se desprindea un farmec, pe care puțini oameni în lume îl au. Imi aduc aminte că de multe ori, când îl întâlneam mergând pe drum, alături de 2—3 colegi de Tribunal, mă luam după dânsul ca să-l aud vorbind, și, câteodată, alergam după trăsura lui ca să-l pot vedeà acolo unde se coborà.

Rechizitoriile lui dela Tribunal, spre deosebire de cele din trecut, erau călăuzite totdeauna de un modern și nobil sentiment umanitar, iar, ca formă, ele erau scurte, concise și colorate, într'o frumoasă românească, din care pricină atrăgeau multă lume în sala de ședințe.

Mai târziu, Ollănescu primi sarcina de primar al Tecuciului, de «părinte al Orașului», cum ziceà dânsul râzând, fiindcă erà poate cel mai tânăr cetățean deacolo. El stà atunci la gazdă în casa

unui boier tecucean, Țigănuș, casă veche, albă și mare, cu acoperișul înalt de șindrilă neagră, și pusă departe tocmai în fundul curții, unde ajungeai pe o lungă alee de flori. Dela el, la poetul Teodor Șerbănescu, la «Toderiță», prietenul lui de toate zilele, care locuia în casa părintească de pe Bulevardul Gării, nu era decât ca o aruncătură de băț, iar, între dânșii, se pitula căsuța modestă a d-nei Vucetici, căreia Șerbănescu îi închină versurile lui de pe atunci și pe cari le recită Ollănescu cu multă patimă și tinerețe. În scurtul timp cât a fost el primar, s'au adus multe îmbunătățiri orașului și, pentru întâia oară, s'a văzut acolo un monument sculptural, bustul unui om de bine, Săndulescu, la inaugurarea căruia Ollănescu, deși răcit, a ținut un discurs cu gâtul înfășurat în batistă.

Fie dela Tribunal, fie dela Primărie, vedeai la ora 6 seara pe Ollănescu, îndreptându-se spre casa Plitosaiei, care era tocmai în partea opusă, la marginea din sus a orașului, o casă în formă de vilă modernă, cu mai multe creste de acoperământ și cu lemne aparente pe zid, pe cari se agățau zorelele și gliciniile. Ea era în mijlocul unei grădini mari cu alei și cărări umbrite de copaci și pomi subțiri, încărcăți primăvara de floare, având aerul unor ghirlande ideale, albe și trandafirii. Sub ei jos, se întindeau impestrițate tablele și rondurile

pline de garoafe și de stânjenei, al căror miros plăcut străbatea până în drum, unde străjuia, cât ținea fața curții, ca o perdeă, rândul de plopi dreupți și înalți dealungul gardului de crăci de mesteacăn. În casa aceasta, se adună pe vremea aceea tot ce orașul Tecuciu avea mai ales, și primirile d-nei Amelia Papadopol-Calimah, fiica Plitosaiei și stăpâna casei, erau cunoscute ca cele mai afabile în aristocrația Moldovei de jos. Dânsa era soția academicianului Alexandru Papadopol-Calimah, istoriograful cercetător de origini, om delicat, bine crescut, dar cu trăsături neregulate și ciupit la obraz. Ea avea multă distincție, un corp potrivit, cu forme rotunde și o față plăcută și catifelată, care devenia și mai atrăgătoare când ridică în dreptul ochilor ochelarii săi de mână, fiind puțin mioapă. Pe lângă acestea, mai era și pianistă bună cântând o muzică ce ademenea. Sora ei a fost nevasta autorului de canțonete comice V. Ianov, om spiritual și hazliu care, spre bătrânețe, începuse să-și schimbe părerile despre canțonetele lui glumețe dar ușoare. Întrebat de răposatul Regele Carol, într'o serată la Curte, dacă dânsul e autorul lui Herr Von Kalikenberg, el îi răspunse răsând: «Da Maiestate, e unul din păcatele tineretelor mele». La d-na Papadopol, în lungile seri de iarnă, lumea invitată jucă cărți, după obiceiul pământului și tineretul dansa.

Ollănescu și Șerbănescu făceau literatură, cetind stihurile lor și ascultau clavierul mângâios al gazdei.

În casa aceasta, am avut și eu ocazia, atât de mult dorită, să văd deaproape pe Ollănescu și să-i vorbesc. Eră într'o după amiază de Iunie, când, străbătând, aproape fără să simtă el, salonul cel mare, îl găsi într'un salonaș mic, cu perdelele roșii lăsate până jos, stând lângă pian și vorbind de alături cu d-na Papadopol într'o atmosferă caldă și tainică. Felul cum mă primi dânsul și-mi vorbi atunci asupra rugămintii ce-i făceam de a asista la o piesă de teatru, jucată de noi școlarii în scop de binefacere, întrebările pline de bunătate ce-mi puse el în privința piesei, sfaturile ce-mi dădù, subliniate de zâmbetul lui spiritual, și, mai ales, impresia că-mi vorbiă un poet, îmi sunt vii și astăzi în amintire și nu le voi uita niciodată. Un poet! Cine ar putea spune însemnătatea acestui cuvânt în mintea noastră de atunci?

Peste câteva zile, îl revăzui din nou dinaintea mea la examenul de patru clase primare, punându-mi întrebări asupra geografiei, în care eră foarte tare, și călăuzind degetul meu numai cu privirea lui, ațintită spre punctul hărții de pe tablă de câte ori ezitam la o întrebare. Inteligența lui scilpitoare, pe care aveam să o admir mai târziu, traducea termenii pedanți din școală și din cărțile

didactice într'o limbă limpede, scoțându-ți dintr'odată în lumină lucrurile pe cari ani întregi nu le înțeleseseși dela bieții noștri dascăli.

În acest orășel, petrecu Ollănescu cei dintâi ani ai tinereții sale. În zilele de sărbători mari, se ducea în familia lui la Focșani, de unde erà de fel, și unde-l așteptau: mama poetului, d-na Maria Ollănescu, «Coana Marghiolița», cum îi zicea el glumind — o femeie frumoasă, inteligentă și sentimentală, dela care Ollănescu moștenise mai mult decât toți copiii atât însușirile ei fizice cât și pe cele sufletești, — trei surori distinse și grațioase și trei frați mai mici, deveniți mai târziu tustrei militari.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar această vieață de provincie erà prea îngustă pentru sufletul lui Ollănescu, așa că el o părăsi după puțin timp și veni la București unde, grație protecției lui Kogălniceanu care-l aprecia și-l iubiă, intră în diplomație fiind numit secretar de Legație la Constantinopol. Aci, el avu ca șef de misiune pe Dumitru Brătianu, un om «strașnic de cinstit și iubit de Sultanul mai mult decât toți ambasadorii», spunea Ollănescu mai târziu. Dumitru Brătianu, nemulțumit de politica fratelui său Iancu Brătianu care se înconjurase de oameni ce făceau afaceri cu ajutorul politicii, abandonă după câtăva

vreme cariera diplomatică și veni la București ca să facă opoziție fratelui său. El scoase ziarul *Națiunea* împreună cu Kogălniceanu, și cel dintâiu cuvânt al său, când veni la guvern, fù cunoscuta frază «hoții la pușcărie».

Ollănescu se căsătorì cu d-ra Eugenia Strat, fiica boierului Constantin Strat din Iași, ființă drăguță și blândă, dar delicată ca sănătate.

Anii aceia, n'am mai știut nimic de Ollănescu; cetiam numai cele scrise de el în *Convorbirile Literare*. La venirea mea în Universitatea din București prin 1880, într'o seară de vară, când mă aflam în grădină la Sălceanu — unde jucă comicul Dimitrie Ionescu cu trupa lui de varietăți, grădină care erà pe colțul străzii Câmpineanu cu Sfântul Ionică, cam pe acolo unde se află astăzi Hotelul Simplon, și a cărei scenă erà în fund pe partea unde e acum Muntele de Pietate — cu o neașteptată plăcere, îmi apăru Ollănescu, întovărășit tot de amicul Teodor Șerbănescu, intrând în grădină și ocupând locuri în prima bancă. Pe scenă, cântă familia Martens cu fetele ei — din care cea mai mică a luat mai târziu premiul de frumusețe la Paris — cântece tiroleze în trio, cele două surori acompaniate de tatăl lor, câte trei îmbrăcați în costume tiroleze ca și o fetiță mică de 6—7 ani care dădea riturnela între cuplete. Fie muzica tiroleză care se auzià pe atunci poate pentru întâia

oară pe o scenă la noi, fie costumele lor naționale, foarte pitorești, fie mai ales frumusețea fetelor, fie toate acestea la un loc, destul e că, după fiecare bucată cântată de ele, se stârniă un entuziasm fără margini în public, bucățile erau bisate de zeci de ori, artiștii ovaționați, un adevărat triumf. Tot așa eră sărbătorit și Ionescu care, mai cu seamă în «*Chirița în voiaj*», eră cu adevărat admirabil. În sgomotul asurzitor al publicului, care aplaudă, băteă cu bostoanele în scaune și strigă din toate puterile, Ollănescu făcea un contrast păstrându-și atitudinea lui reținută. Într'un moment, el își intoarse privirea spre fundul grădinei ținând bărbia pe un baston cu mânerul rotund de argint, așa că putui să-i văd câteva minute fața liniștită, aproape impasibilă.

În toamna aceluiaș an, aflându-mă în Bacău la un congres studentesc, împreună cu amicul meu din copilărie Vlăhuță, care eră auditor la Facultatea de Drept, am întâlnit din nou pe Ollănescu într'un restaurant din oraș, alături de astădată de dramaturgul Bengescu-Dabija, cu care stătea de vorbă la o masă. Deodată, Bengescu pomeni de o lucrare în versuri a lui Macedonski și adăugă cuvintele: «scrie mult Macedonski». Vlăhuță de lângă mine, care pe vremea aceea, eră de o vioiciune neînchipuită de cei ce l-au cunoscut mai pe urmă, aruncă către masa vecină vorbele: «scrie

mult dar prost». Ollănescu întoarse capul și văzând doi tineri necunoscuți, ne privi puțin fără să zică nimic, iar după aceea își continuă convorbirea cu tovarășul lui de masă ca și cum nimeni nu i-ar fi întrerupt. Eu îl privii și îl ascultai o oră întreagă cu dragostea de totdeauna, sorbindu-i par'că cuvintele. Aflai atunci că el era în Bacău din pricina nevastei lui bolnavă în ultimele momente, venind din străinătate și ne putând să-și urmeze drumul până la Constantinopol. După 2—3 zile ea a și încetat din viață acolo.

Din căsătoria cu dânsa, Ollănescu avu o copilă, pe gingașa și drăgălașa Lili care aveà trăsăturile lui, în plus o rară grație femeiască. Din nenorocire, ea moșteni o sănătate delicată, așa că după doi ani dela mărițișul ei cu atașatul de legăție Alexandru Telemac, se stinse de boala de care murise și mama ei.

Câtva timp, după aceea, Ollănescu fù numit, mai întâiu, Director și, mai în urmă, Secretar General al Ministerului de Externe, având ca șef pe Ioan Câmpineanu, fiul marelui patriot Constantin Câmpineanu, el însuș un bun român. Atunci, pentru întâia oară, se făcù Legea Corpului Diplomatic, prin care diplomația devenià, și la noi, carieră regulată cu gradele și normele ei de înaintare. Gândul că aș puteà trăi lângă Ollănescu fù și el unul din motivele de atracție care mă făcù să mă

prezintă la cel dintâiu concurs de atașat al Ministerului de Externe, împreună cu prietenul Duiliu Zamfirescu.

* * *

Ollănescu ne fù președintele Comisiei examinătoare. El erà de astădată bărbat în toată puterea cuvântului. Din ziua aceea, o legătură aproape neîntreruptă a urmat între Ollănescu și cel ce scrie aceste rânduri și prietenia pe care el mi-a arătat-o a fost una din cele mai scumpe ce am întâlnit în viață. Cei câțiva ani de atașat la Ministerul de Externe, sub direcția lui, au fost poate cei mai frumoși ani a căror amintire îmi dă și astăzi un fel de fericire ca o iluzie de tinerețe. Sub Ollănescu, Ministerul mergea cu o regularitate și o ordine, cum, după spusele funcționarilor celor vechi, nu mersese niciodată. Și aceasta în baza a două principii pe cari le repetă el: «Lucrul din dragoste», și al doilea, «Datoria fără zel». La direcția politică a Ministerului, erà Alexandru Em. Lahovary, azi Ministru al țării la Roma, «Românul franțez», cum îi zicea Ollănescu, și care scria ortografia franceză automatic, cum cântă un pianist, fără să se gândească. El mărturisiă că, dacă s'ar întrebă odată cum se scrie un cuvânt franțuzesc, n'ar mai ști să-l scrie. La direcția consulară erà I. Papiniu, om aprig și zelos, pe care dimineața, când veneai la

Minister, îl găseai pe scaun în biuroul său, iar seara când plecai, oricât de târziu, îl lăsaai tot pe scaun în biurou, ceeace își închipuie cineva, că nu ne făcea mare plăcere nouă cari eram în Direcția lui. Ca șef al arhivei era nuvelistul N. D. Popescu, cunoscutul «Nedea», care a scos un sfert de veac popularul lui «*Calendar pentru toți*», strecurând în fiecare an câte o nuvelă istorică, trasă de prin cronici, potrivit fanteziei lui, «trasă de păr», zicea Ollănescu. Pentru el, ziua de 1 Ianuarie era o zi mare, o zi unică în felul ei, mai întâiu, fiindcă scotea calendarul, și al doilea, fiindcă mânca seara la balul Palatului o cantitate «necântărită» de icre negre moi. Ca șef al Contabilității, aveam pe Conu Costache Eustațiu, om cu aparențe severe, dar cu inimă de aur, pe care îl vizitam mai des de cum se aștepta el și căruia Duiliu Zamfirescu, când el îi refuză un al doilea avans din luna viitoare, îi făcea de necaz caricatura, pleoștindu-i peste gură o mustață cât toate zilele și îngenunchindu-i peste măsură pantalonii, cam pururea îngenunchiați.

Spre seară, după terminarea lucrărilor oficiale, Ollănescu ne chema din când în când pe Duiliu Zamfirescu și pe mine, în cabinetul lui de lucru și, uitând rangul său față de noi, ne spunea tot ce văzuse și i se întâmplase în cursul celor 24 de ore, punându-ne, după aceea, și pe noi ca să-i spunem

«comicării». Trebuiă să-l fi văzut cineva cu ce ușurință trecea Ollănescu dela o notă diplomatică — pe care o dictă și o alcătuiă cu o mare putere de logică și cu o rară frumusețe de expresii — la glumele și la cuvintele lui ușoare și uneori fără perdeă, pentru a-și face o idee de mlađierea inteligenței lui. Câte observații hazlii aveă el asupra oamenilor, câte întâlňiri neașteptate dela balurile și seratele unde se duceă, câte «anecdote» posnașe, prinse din toate gurile și din toate părțile! Dar apoi, ridicolul unor străini cari își dădeau o importanță peste măsură, ticurile caraghioase ale altora, pretențiile absurde ale mai tuturor. Căci Ollănescu aveă o rară pătrundere în părțile slabe, în ridicolul unor oameni și lucruri. Intr'o zi, îți făceă pe cutare secretar balcanic: cum intră nedumerit, cum se așeză pe marginea scaunului și cum începeă să-și spuie scopul venirii lui într'o franțuzească ca vai de ea și pronunțând «quaran, cinquan, comme il fo, trois anes, etc.»; în altă zi, îți reproduceă particularitățile de graiu ale lui Conu Iancu, în care intrau ticurile lui: «absolamente», «sa maeste», etc., Altădată, ne reproduceă, spre pildă, convorbirea avută cu vecinul lui A. care-și reparase casa de curând, lăsând-o tot joasă, cum eră mai înainte, cea mai joasă casă din stradă, și pe când A. își lăuda decorațiile interioare, el îl întreba serios: «Toate bune, dar ai ascensor»?...

Cine ar putea da, însă, o idee măcar de toate nostimadele câte le înșiră dânsul când îl vedeam? Dar tot el, deosebiă și însușirile mari dintr'un om și le arată o adevărată admirație. Așa, pentru poetul Vasile Alecsandri — căruia îi serviă de aghiotant, când veniă la București și îl conducea la seratele literare dela Maiorescu sau Negruzzi — aveă o dragoste nemărginită și-l consideră nu numai ca pe un om de foarte mare talent, dar îl admiră mai ales ca pe o fire aristocratică, delicată și cuminte, fără nici una din exagerările poeților boemi și neglijenți. Seninătatea talentului lui Alecsandri, căldura de un adânc simțimânt patriotic din odele lui închinete ostașilor români la 77 și simplitatea curgătoare a unor versuri ca «Dragi ostași ai țării mele», îl mișcau pe Ollănescu până la lacrimi. Apoi, ușurința cu care el își făcea versurile, i-se părea lui Ollănescu un adevărat dar de sus. Și ca dovadă, ne spuneă, cum într'o zi la Teatrul Național, Alecsandri fiind rugat de maestrul care făcuse muzica din povestea lui Pepelea să schimbe metrul din câteva cuplete într'alt metru mai scurt. Stând în picioare pe scenă, el luă condeiul și, în câteva minute, schimbă în mod definitiv 8 versuri în 16. Altădată ne istorisiă vieța simplă și senină a lui Alecsandri dela Mircești, unde îl vizitase de câteva ori și unde poetul privea, din geamlăcul casei lui, natura încântătoare ce-l înconjură

și schimbarea vremii, pe care el le traducea în minunatele lui pasteluri. Și imediat, ne cită câteva versuri din ele, între cari la sfârșit, versul din Rodica, de care el era amoretat: «Scuturând grăul din părul său».

Această profundă admirație a lui, Ollănescu și a manifestat-o pentru întâia oară în public la banchetul oferit lui Alecsandri în seara de 2 Iunie 1878, când el a fost sărbătorit ca poet al gintei latine; toastul lui Ollănescu care era o odă în versuri și care a făcut o impresie extraordinară asupra celor de față, rezuma toată personalitatea poetică a lui Alecsandri în cuvintele cele mai fericite și mai entuziaste.

În Kogălniceanu, Ollănescu vedea cea mai înaltă minte românească, spunându-ne multe din cuvintele lui de spirit, din părerile lui puse în unele note diplomatice, pe când Kogălniceanu era Ministru de Externe, bogăția imensă a cunoștințelor sale, nesfârșitele lui izvoare istorice, gustul lui pentru frumos, descriindu-ne muzeul său din casa dela șosea, din «templul» lui — care era cam pe unde e acum casa Stelian — și mai presus de toate verva lui oratorică. Iar, la sfârșit, cu un fel de melancolie, completa portretul prin cuvintele: «păcat însă, mână spartă și mueratic din cale afară».

Apoi, ca o ilustrație și la aceasta, ne spune cum într'o seară la Dumitru Brătianu în casă, pe când

acesta îi făcea observația «că cheltuește prea mulți bani», Kogălniceanu răspunse: «Apoi bine, boierule, eu am două menajuri».

Pentru Ioan Brătianu, Ollănescu avea un adevărat cult, crezându-l ca pe cel mai mare român din timpul său. Mi-aduc aminte cum, într'o seară de vară, ieșit cu el dela serviciu, întâlnirăm în poarta Ministerului — care era atunci în strada Dionisie, unde e acum căminul Haret al studentelor — pe bătrânul Brătianu în față. El venia să dea o notă cifrată la Paris, fiind Ministru de Externe ad-interim. Văzând pe Ollănescu cu bastonul în mână, ridică capul în sus cu părul lui creț, cărunț și, cu înfățișarea unui leu, aruncă o privire fixă asupra lui Ollănescu, privire care părea că se scoboară din cine știe ce depărtări, și, arătându-i bastonul, îl întrebă: «Ce-i asta?» Ollănescu îi răspunse surâzând «baston»... «Cum baston? reluă Brătianu, baston la d-ta, nu înțeleg; bastonul e al treilea picior și merge la un bătrân ca mine, la un tânăr ca d-ta n'are ce căta». Din ziua aceea, Ollănescu, căruia Brătianu îi zicea glumind «piciule», n'a mai purtat baston mulți ani.

*
* * *

Pe atunci Ollănescu, fiind între 30 — 40 de ani și pe de altă parte fiind văduv, a avut cele mai multe

prietenii femeiești. Pentru el, femeia avea o însemnătate extraordinară, era ca o minune pământească, și ea i-a dat impresiile cele mai puternice. Un corp frumos, un braț rotund, o piele delicată, o carnație colorată, erau în ochii lui însușiri mai mult decât încântătoare.

Știu, din destăinuirile lui, ce particularități trupești l-au ținut legat de unele ființe al căror suflet rămâne pe planul al doilea. Și deși, în aparență se arată indiferent tentațiilor lor, în realitate era stăpânit de ele, poate tocmai din pricină că patima-i era ascunsă în clinurile cele mai intime ale firei lui. O rudă a sa se însurase cu o femeie mică, slabă și pipernicită, dar având oarecari calități sufletești, cu care însă nu putu trăi decât puțin timp. «Cum să trăiești cu o cutie de chibrituri?» zicea Ollănescu. Frumusețea fizică îi era hotărîtoare.

Și într'adevăr, că frumoase au fost mai toate femeile cari i s'au arătat și l-au oprit în cale, arătoase și pline de podoabe firești. Frumoasă artista V., «de velour fait femme», cum zicea el, și care avea ceva sfânt în riturile dragostei. «Credeai că e o preoteasă în altar». — Frumoasă artista D., femeie întocmită ca o statueta, cu dinții cunună în gură până a dispărut din viață. Când râdea, cu glasul ei cristalin, părea că auzi o gamă de clavier, iar «când închidea ochii pe jumătate, te răscolia până în a treia generație». — Frumoasă celebra artistă B. care

terminase atunci Conservatorul din Viena și care prin corpul ei athletic, prin brațele ei rotunde și umerii ei albi, o luai drept o apariție din basme. Ea erà ingenuă și novice în ale sentimentului, așa că seducea și mai mult pe păgânul Ollănescu. — Frumoasă încă cântăreața din societate Z. N., blondă cu ochii albaștri «răspândind un parfum natural care întrecea toate florile din lume». Ea erà încă tânără în casa părintească și, într'o seară, cântând în salonul lor, plin de lume, când intră Ollănescu și-l văzù, ea căzu jos, atât de mult o impresionă prezența lui ¹⁾).

Frumoasă încă artista M., rusoaică maiestooasă ca o regină, care lăsă pe bărbatul ei într'un tren și veni la București. — Frumoasă, înfine, vieneza G. despre care, când o văzù pentru întâia oară în unul

---

¹⁾ Intre multele poezii inedite ce el îi închină, reproduc de pe albumul său pe următoarea:

Dacă treci pe lângă mine
Lung fiorii mă cuprind,
Mâna ta de mă atinge
In obraji focuri s'aprind;
Iar când îmi vorbești de-aproape
Și mă chemi dulce pe nume
Am vedenii fermecate
Parc'aș fi pe ceea lume.

Gândul meu, când ești departe
Tot spre tine-i călător,
Când îmi stai, iubito'n față
Sufletul meu iubitor,

din drumurile lui în Elveția, spuneà înfiorat: «Ochi mari ca irmilicul și verzi ca brotacul». Atât erà dânsul de dominat de frumusețea corporală încât îmi aduc aminte, cum mă luă odată, aproape cu sila, și mă făcù să intru cu el în locul unde vieneza G. își luă baia de dimineață. La vederea formelor ei perfecte și a sânului său «ca două pistoale», Ollănescu avù în ochi o transfigurare, iar când îi replicai că el îmi reinviază imagina lui Orațiu cu Li-diile lui, Ollănescu părù mulțumit de comparația cu poetul latin, pe care el îl iubià și îl traduceà așa de frumos atât în versuri cât și în fapte.

În deobște, artistele teatrului aveau pentru dânsul un prestigiu deosebit; ele îi păreau ca niște ființe din vis, ca un fel de idoli admirați și sărbătoriți de toată lumea.

Dar, pe lângă acestea și pe lângă multe altele pe cari Ollănescu le-a cunoscut în treacăt, a fost un

---

Ca o umbră credincioasă
E nedeslipit de tine
Și cu drag te împresoară
Și-ți vorbește tot de mine.

Ah! mi-aș da vicața'ntreagă
Ș'al meu dor nemărginit,
Ca să fiu eu singur numai
Lângă sânu-ți încălzit
Și să știu că niciodată,
Inger cu priviri curate,
Când te voi cătă în juru-mi
Tu n'ai să mai fii departe.

cortegiu întreg de femei, pe cari el le-a privit cu dragoste și cari la rândul lor l-au privit și ele cu ochi simpatici. Fiindcă el, în afară de faptul că eră bine ca om, îngrijit și elegant și că impresionă și magnetiză dela distanță simțirea femeiască, dar mai aveă și o privire cu subînțelesuri sentimentale în fața lor, o convorbire confidențială cu dânsese, o atitudine interesată de fiecare în parte, care le făcea să simtă că ele îi erau dragi și să le încolțească speranțe și vise în inimă.

Intr'o noapte la Viena, a pironit patru ore pe scaun la o masă — după insistențele ei — pe nevasta unui industriaș mare din Belgrad, o femeie cu mult vino-încoace, căreia el îi spunea ce-i trecea prin minte și care nu se mai îndură să plece, până ce nu s'a închis în sfârșit restaurantul. Și mult mai târziu, când dânsul mergea spre șaizeci de ani, ameușise pe o domnișoară T., din societatea bucureșteană — fată de vreo 24 — 25 de ani — într'atât, încât a trebuit, în cele din urmă, ca familia ei alarmată să-i înăbușe pasiunea, nevinovată în fond, dar cu atât mai puternică.

* * *

Intr'o dimineață, Ollănescu — eră pela începutul lui August 1886 — mă chemă în biuroul lui din Minister și privindu-mă serios, îmi puse deodată

întrebarea: «Ești gata?»... Făcui ochii mari uitându-mă la el care-mi adăugă: «Mâine pleci la Țari-grad; tot ești d-ta un amarez al orientului». După amiază, el îmi întinse trei scrisori: «întâia e pentru șeful d-tale, Iancu Bălăceanu, boier cu toane și cu fasoane, dar boier get-beget; celelalte sunt pentru două cucoane simandicoase cu case deschise». A doua zi plecai la Constantinopol.

De câte ori fiind aici și văzând pe Ministrul Bălăceanu în relațiile lui cu secretarii legației, nu mi s'au adevărit cuvintele lui Ollănescu, care aveă darul de a strânge în câteva vorbe sufletul unui om. Așa, dragomanul La Haille, levantin delicat, eră un fel de souffre-douleur al «toanelor și fasoanelor» lui. Intr'o zi, din pricină că întrebuițase în raportul lui cuvintele «réveillé en sursaut», a trebuit să-și refacă întreg raportul, fiindcă astfel de expresii erau în stilul «polițist al lui *Petit Journal*». Altădată, când văzù scrierea colegului meu K., cam subțire și împăienjenită, Bălăceanu îi respinse nota întrebându-l: «Ce va să zică scrierea asta de maquerelle?». În altă zi, se legă de mine, fiindcă întrebuițasem într'un raport expresia: «Tratatul *de* Berlin» în loc de «Tratatul din Berlin», cum observă el; și deși știă că începusem, dragă Doamne, să scârțiiu condeii prin *Convorbirile Literare* și îi justificai că proveniența se poate zice în românește cu prepoziția de, ca în lăzi de Brașov, cașcaval de Penteleu, el

nu voi să știe și trebui să scriu cele opt pagini din nou, după cum mi-o cerea. Intr'o după amiază, când dânsul mai având de sorbit ultima picătură de cafea, intră cavasul să ne anunțe sosirea vaporului la debarcaderul din față, Bălăceanu răspunse supărat: «N'o să plec cu cafeaua în gură». Și în loc să se grăbească cu un minut, boierul trebui să aștepte sosirea altui vapor tocmai a doua zi. Când fetele lui, amândouă distinse, veneau la dejun cu un moment sau două mai târziu, el le întâmpină încruntat cu vorbele: «Asta începe să devie o monomanie, domnișoarelor». In una din desele curse care le făcea la Constantinopol, spre a se prezentă la Inalta Poartă, văzând în vapor dinaintea lui pe un căpitan turc care, ținând în mâna stângă un pene răzimat pe burtă, tăia cu mâna dreaptă câte o felie, o trecea înfometat prin gură și aruncă coaja în apă, Bălăceanu se indignă ostentativ și trecu în partea cealaltă a vaporului, zicându-mi printre dinți: «Și e doar căpitan!». Unde trecuse însă, văzù o femeie din popor cu un copil în brațe care n'avea loc: el se sculă numai decât și i-l oferì pe al lui. Apoi se întoarse către mine cu dictonul francez: «Ou on est galant, ou on ne l'est pas». Intre multele sale vorbe spirituale a fost și definiția lui despre Dimitrie Sturdza: «un prim om de mâna a doua», iar cea mai nostimă vorbă a sa e aceea dată lui V. care erà atunci mareșal al Curții Regale, la un bal dela

Palat. Ridicându-se dela supeu cu o damă la braț și având înainte ca pereche pe V. c'o altă damă, Bălăceanu călcă din greșeală pe rochia damei lui V. Acesta se întoarce înapoi cu privirea și, așa cam hodoronc tronc, îi reproșă: «Vous savez que pour un Talleyrand... vous pêchez par l'alphabet». Bălăceanu, căruia îi sărise țandăra, răspunse imediat: «Vous savez que pour un conservateur de vaisselle... vous êtes trop cassant».

Cu toate curiozitățile lui, — cari câte odată îmi aminteau fără voie părerea lui Hașdeu că «Bălăcenii au fost nebuni», spre deosebire de «Văcărești» cari au fost «mărginiți», — ministrul meu eră un om bine dealtfel, frumos chiar, cu o prestanță de magnat și ducând o vieată plină de forme și de caifeturi.

Scrisorile celelalte două erau adresate, una d-nei C., femeia unui financiar francez din Constantinopol, și a doua d-nei Z., nevasta unui mare bancher grec deacolo. Cum eram în luna lui August și toate misiunile diplomatice aveau încă reședințele lor de vară: unele la Prinkipo, altele pe malurile Bosforului, la Terapia sau Buiukdere, țineam scrisorile pentru timpul când urmă să ne întoarcem în reședința de iarnă la Constantinopol. Legația noastră eră atunci la Buiukdere, în frumoasa Vilă Ulman, cu grădina numai trandafiri și cu un șaleu elvețian în mijlocul grădinei, pe care ministrul mi-l pusesese la dispoziție. Din balconul șaleului, privirea se

întindea în fața peste Bosfor până în depărtări întinse; și erau unele dimineți de început de toamnă atât de luminoase și de încântătoare că nu-ți credeai ochilor. Vedeai vârfurile minaretelor din Scutari, muiate în aurul soarelui, iar, la mijloc, deasupra Bosforului, plutiă o atmosferă cu irizări de curcubeu, sub care corăbiile și caicurile cu pânze albe pe luciul apei, păreau că nu mai mișcă, dându-ți impresia că timpul își încetă par'că mersul. Intr'o seară cu lună, auzii alături de grădina noastră, un pian cântând tocmai «Senin de lună» al lui Bethoven, ca și când ar fi voit să ilustreze ceasurile acele minunate. A doua zi, întrebând, aflai, spre mirarea mea, că acolo lucuia d-na C., pentru care Ollănescu îmi dăduse una din scrisori. O vizitai în curând și, deși dânsa avea două fete mari, gentile și muzicante, ea însăș, cu un piept frumos dezvoltat și cu niște brațe fermecătoare, părea încă tânără.

— D. Ollănescu este un amic pe care nu-l poate uita nimeni», îmi zise ea vorbind rar și având ceva visător în privire și în surâs. «Vedeți portretul său, e pe pian de mulți ani». Și ceva mai târziu: «Dacă îi scrieți, aduceți-i aminte de noi și spuneți-i că scrisoarea sa ne-a făcut o indoită plăcere».

Spre începutul iernei, cunoscuți și pe d-na Z., pentru care aveam a doua scrisoare. Ea era cu ochii albaștri, delicată și fină și cu o gură de o rară senzualitate. Societatea din Pera o numia «Le

porcelaine de Sèvres», și în adevăr că nu numai proporțiile ei grațioase aminteau figurinele de Sèvres, dar și când îți dădea mâna simțiai în pielea-i luciul porțelanului. Saloanele ei întreceau pe cele ale d-nei C., dealtfel singurele două familii cari erau admise în corpul diplomatic și cari primeau cu acelaș fast ca în ambasade. Ea încă îmi zise, după ce ceti scrisoarea lui Ollănescu: «Sperăm să-l vedem într'o zi ca ministru aici, e un fermecător de mare rasă». Și cu delicatețea femeii din lumea mare; «Fiți bine venit printre noi... amicii amicilor noștri»...

* * *

Când mă întorsei dela Constantinopol la București, Ollănescu fù trimis ca însărcinat de afaceri la Viena, unde îl urmai pentru puțin. Pe atunci relațiile noastre cu Austria erau foarte grele. Ollănescu știu să se strecoare cu multă abilitate prin Bal-platz și avù de înregistrat chiar câteva succese serioase. Diplomația austriacă îi părea lui ca cea mai tare dintre toate, căci «numai prin ea a putut Austria să ție, ciucure sub mâna ei, pusderia aceea de popoare: tradițiile lui Metternich, care de sigur a fost cel mai mare diplomat al veacului său».

Vieța amicală a lui Ollănescu cu secretarii, eră din cele mai sincere și fără nici o etichetă. Ce seri minunate petrecute o primăvară întreagă cu el, atât în palatul legației cât și în plimbările dela Prater,

la reprezentațiile dela Opera Mare și dela Burg-Teatru, unde jucă ilustra Bârseasca ! Ce vară frumoasă și plină de amintiri tinerești, petrecută la Baden lângă Viena, în Hotelul Saher, și ce excursiuni plăcute prin împrejurimi !

Intors în anul 1887 la București, Ollănescu se căsătorî de a doua oară cu d-na Maria Manu, femeie frumoasă și impozantă, căreia cunoscuții îi ziceau «la pèche», făcând aluzie la fața ei ca piersica, iar, după puțin timp, în 1888, el fù numit Ministru plenipotențiar al țării la Atena.

Deacolo îmi răspundeă și-mi scria lungi scrisori la Legația din Paris, scrisori pline de gânduri și proiecte literare, de păreri și îndemnuri binevoitoare, scrise c'o slovă măzărată, francă și grăbită, ca repezită dintr'o minte în fierbere. Intr'o zi, ministrul meu, Vasile Alecsandri, ieșind dela cancelarie, îmi zise că are să-mi cetească ceva frumos. Ajungând până la Place de l'Alma, unde-i eră locuința, el îmi dădù o scrisoare dela Ollănescu. Trebuie să spun că, cu câteva săptămâni mai înainte, Alecsandri fusese amărît de ecourile a două conferințe ținute la București de Delavrancea și Vla-huță, în cari tinerii scriitori criticau poetica lui cu oarecare libertate juvenilă de expresii. Ollănescu cetind și el acele critici și știind susceptibilitatea poetului, îi scrise o lungă și frumoasă scrisoare de opt pagini, ce scrisoare? un adevărat imn plin de

admirație care sfârșiă cu zicătoarea: «Câinii latră, caravana trece». Scrisoarea aceea îi merse la inimă lui Alecsandri, mult mai mult decât s'ar crede; ea fù ca un balsam pentru poet, care nu fusese nici odată criticat în vieată cu asprime și care mai ales acum, ajuns la bătrânețe, aveà tot dreptul la respectul tinerilor. Cum se știe, însuș Maiorescu a luat atunci apărarea, într'un articol plin de laude la adresa lui Alecsandri, ținând oarecum de rău pe cei ce-i contestau talentul și-l ridiculizau.

Peste un an transferat din nou ca secretar la Constantinopol, avui ocazia să revăd în treacăt pe Ollănescu, fie când se întorceà în țară, fie când se duceà în Grecia. Intr'o dimineată de Iunie, prin 1891—92, Bel U Sisi / Curtea Veche / Lybra Constantino-
pol. Erà o zi caldă; soarele dogorià tare de te culcă la pământ. După dejun, ne ridicarăm sus pe covertă, unde o slabă adiere de vânt se furișă sub pânzele întinse deasupra noastră. Ollănescu păreà îngândurat; el îmi zugrăvi vieăta diplomatică în culori închise, o vieată rece, fără putința de a-ți da drumul gândului și inimii; apoi, grecii moderni, pe cari îi căina el în cuvinte discrete, îi păreau treapta cea din urmă a decăderii: «Atât de sus odinioară și atât de jos acum.... diametral opuși;.. totul la ei e foc de paie și politică de cafeneà. Viu din țară, adăugă el, ei bine, nu dau pe român pe nici un popor, cu toate păcatele lui». Cam aceleași lucruri i le spuneam

și eu de turci pe cari el îi cunoștea bine. «Nu-i știu eu? Mă duceam de douăzeci de ori la Poartă pentru un fleac de nimic. Mă alegeam, la fiecare dată, cu o cafea neagră. Dealtfel, e păcat, căci au și calități turcii». Și ca dovadă la această ultimă afirmare, îmi povestii cum Grigore Păucescu — fost ministru, care aveà un fel de evlavie pentru caracterul turcesc — cumpărase odată câteva covoare dela un turc din Stambul, rămânând ca a doua zi turcul să i le trimeată la otel. Intâmplarea făcu ca peste noapte să arză magazinul turcului cu toate covoarele ce aveà întrânsul. Văzând că nu-i sosià cumpărătura, Păucescu s'a dus a doua zi la magazinul negustorului, pe care îl găsi plimbându-se cu mâinile în buzunarele șalvarilor, dinaintea unui morman de cenușă. Cercă să-l compătimizească și voi să-și ia ziua bună dela dânsul, ne mai având nici o pretenție în privința covoarelor. Turcul însă, îl opri și îi spuse: «Covoarele d-tale vor sosi cât de curând; eu am și alt magazin la Brusa, și d-ta trebuie să primești marfa, cumpărată și plătită». In adevăr, nu trecù mult și Păucescu avù covoarele. «Ce zici, mă întrebă Ollănescu, de caracterul turcului? Imi pare ceva antic de prin cărțile clasice». Când ne despărțirăm seara, la plecarea vaporului, Ollănescu îmi zise: «La revedere, poate în scurtă vreme, în țară».

*
* * *

In adevăr, proorocirea lui s'a îndeplinit. Peste câteva luni, el se retrase definitiv din diplomatie întorcându-se la București și fixându-și locuința în strada Popa-Tatu, colț cu strada Fântânei, etajul de sus. Tot pe atunci, retras eu însu-mi din carieră, îmi luai o casă peste drum, în aceeaș strada Fântânei. Legătura noastră — care mai înainte erà dela superior la subaltern — fiind acum liberi, se cimentă și mai mult ca o legătură curat prietenească. Nu erà săptămână, în care să nu-l văd de două și de trei ori, iar, în vacanții, când venia Duiliu Zamfirescu dela Roma, nu erà aproape zi în care să nu ne vedem câteș trei la Ollănescu. Câte lucruri frumoase de prin țările, pe unde trăiseră ei și câte episoade interesante! In deosebi, Ollănescu aveà o amintire amănunțită, întrebunțând în istorisirea lucrurilor un limbagiu de o plasticitate și de o culoare neobișnuită la alți oameni, luând vorbe din toate limbile pe cari le cunoștea, pârându-i mai pitorești și mai expresive, și cu cari istorisirile lui căpătau un relief extraordinar. Apoi, ca să susțină tonul glumei, în vorba lui, erau exagerări hazlii, unele făcute de el, altele de prin piesele comice de teatru; erau muntenisme ca de pildă: «au băutără, au mâncatără, să-ți fie dă bine, cevașilea, etc.; mahalagisme ca: «emediat, bazie, iținiativă», etc. Când intrai la el, — și puteai intrà oricând fără să-l deranjezi

vre-odată — te întâmpină la ușă adesea cu saluturi originale străine, spre pildă, cu un «Evalah», ducând mâna la gură și apoi lăsând-o spre pământ, completând temeneaua turcească cu invitația: «Buirum» și arătându-ți scaunul. Apoi, pentru orice împrejurare, găsiă cuvinte potrivite și noștine, din cari încerc a da câteva cu titlu de exemple. Așă, dacă întârzi ai să te așezi pe scaun, îți repetă cu tonul dulceșării nemțești trăgănând cuvintele: «Bitte, nemen sie platz»; iar, dacă vedeă că tot te codești, atunci se iuțiă ca grecul și-ți ziceă răstit: «Stasso mori». Ollănescu nu puteă suferi să te vază stând în picioare, i se păreă că vrei să pleci. «Când te văd așă înfipt ca un par, par'că te țiu în spinare»; sau: «Ce vrei să mai crești, nu te vezi că ești cogeamite șarampoiul?». Dacă îi spuneai că ești grăbit: «Ci stai, omule, că nu dau turcii». Când călcai mai rar sau mai apăsât prin casă, numai ce-l auzeai: «Da bine, neică, azi calci a pagubă, nevoie mare». Cum te vedeă așezat, te întrebă de sănătate și, dacă îi răspundeai din întâmplare o vorbă românească mai din rărunții limbei, ca de pildă la întrebarea: — «Ei, ce mai... voinic, craiu?.. — Hm, știi... cât ține ciuru apă..., el râdeă din plin și lung, ca și cum cine știe ce lucru mare i-ai fi spus. De eră vreme frumoasă afară și-l învitai la o plimbare pe jos, cam în contra căreia eră «în prințip», te priviă puțin și

apoi: «Ți-a abătut de ducă ca lui Drăgoi de oaste». La câte o zi mai mare, când puneai pe tine o haină de sărbătoare începea să te complimenteze: «Aferim, da bine, Coane Neculai, azi ești pus a la fonfe de tot». Dacă întârzi ai când aveai să cetești ceva, el venia lângă tine, te bătea pe umăr și te îndemna: «Ci zi omule, cetește, ce aștepți cofe de moși? De-i istoriseai ceva «de două cântare», cum zicea el, adică o năzbâtie exagerată, se făcea că nu înțelege și cu mâna lingură după ureche, te întrebă: «S'il vous plait»? Iar dacă te ridicai și mai sus și-i dădeai alta de «trei cântare», adică o parascovenie năstrușnică de tot, scutura din umeri cu un: «As-tu fini?»

Negațiile le răspunde, spre pildă, cu un «nema» al îndărătnicului bulgar; afirmațiile cu liniștitul «pechi» al turcului. Când intră peste noi cineva mai străin, Ollănescu găsea o formulă de politeță ingenioasă, ca să-l expedieze. Duiliu, în fața intrusului, se spăsea, se încheia la nasturii dela haină și se înțepenea drept în scaun răspunzându-i la întrebări cu morga lui spaniolă. Cum rămâneam, după aceea, singuri, Ollănescu îi zicea: «haiti, înghițișeși sabia, vericule»...

Odată veni la el o nepoată mai îndepărtată, frumușică și durdulie, care se măritase de curând și dela măritiș nu mai venise să-l vadă. Când intră, el o întâmpină: «Ce mai faci, Mărgico»? —

Ce să fac, mai mult acasă... — Hm, clătinâ din cap Ollănescu, ai dat de mierea ursului, ploado!»!

Altădată generalul A., un om franțuzit, făcea elogiul limbei franceze și afirmă că multe expresii franțuzești nici nu se pot traduce în românește. Ollănescu era de părere că și limba română are expresiile ei cu greu de tradus în altă limbă, dar că în ea se pot traduce și adesea mai cu putere, toate cuvintele străine. Atunci generalul îl întrebă: «Ei, cum traduci d-ta cuvântul *béguin*; spre pildă, fata cutare are un *béguin* pentru tânărul cutare?»

— I-a căzut cu tronc la inimă, răspunse Ollănescu.

Vorbind adeseaori de stilul unor scriitori, el admiră perioadele și frazele lor lungi pe cari le avea câteodată însemnate prin cărți: «Fraze croite pe respirația omului sănătos». În schimb, ură cuvintele lungi, condamnate la peire: «Auzi? Restaurantul Parlamentarilor», spre pildă, mori de foame până să-l zici; deaceea nici nu se duce nimeni să mănânce acolo». Mai făcea haz de felul cum trece românul otova cuvintele străine în limba lui, pe cari, ca să le dea toată savoarea, Ollănescu le apăsa pronunțarea cât mai mult: «Cozondroace, dela hozen traggen; sefertaș, dela servir tassen; odicolon dela eau de cologne». Apoi, prin frazele lui, furnicau și reveneau la fiecare moment cuvintele populare ca: «bejenie, stenahorie,

deșertăciune, mascaralâc» și multe altele de felul lor. Mai totdeauna, când ieșeam dela el, dându-ne mâna, ne zicea: «Mâine, băeți»; și văzând pe Duiliu nesigur, i se adresă direct: «Vii mâine, Duiță»? Duiliu ridică sprâncenile în semn îndolnic. Atunci el îi zicea mai tare: «Hm! te lași greu! Nu fii blestemat și vino». Duiliu continuând a face pe «râiosul», îl înțepă pe Ollănescu: «Bine, Mitică, a pierde timpul la d-ta este o chestie de prietenie». . . La care Ollănescu: «Haide marș, fașonagiule!» Duiliu, zâmbind cu compătimire, îi strângea mâna și plecă. A doua zi, la ora 5 fix, îl vedeai iar la Ollănescu, unde adesea prelungeam serata până la miezul nopții. În timpul mesei, la care veniam totdeauna al curat și libe și pieptănătura proaspătă, Ollănescu era o adevărată grădină. Fără a fi gurmand și nici gourmet, el era însă, cum zice francezul, «une bonne fourchette»; dar ceea ce îi plăcea lui la masă era vorba între cei de față, cuvintele nostime, istorioarele glumețe cari acoperiau cu muzica râsului sgomotul farfuriilor. De multe ori, *le menu* era făcut de dânsul — una încă din plăcerile lui — și în el nu lipsea mai niciodată «le potage impératrice» și «le vol-au-vent financière». Dintre mosafirii casei, cei cari dedeau prilej glumii și râsului, erau cu deosebire doi: Niculae Moldoveanu și George Cavadia. Niculae Moldoveanu, inspector al Poștelor și Telegrafelor, era un om modest,

fără vreo aparență, dar care, acolo undeva, în fundul creerului lui, îi licăreà o scânteie de talent anecdotic. El făcea anecdotele, cum alții fac cuvintele de spirit: le ticluia dimineața, două, trei, patru și pe urmă le spunea pe unde colindă ziua. Neapărat, ca tot ce iese zilnic din o fabrică, unele din anecdotele lui erau mai slabe, «cusute cu ață albă», și lui Ollănescu când simția slăbiciunea uneia din ele, îi strălucia ochiul privind spre comeseni. Cele mai multe însă, erau hazlii și unele chiar originale, mai ales debitate de dânsul, care imită bine pe neamț, pe ungar, pe grec, pe bulgar și care le spunea cu un aer naiv. Așa, spre pildă, anecdota cu imoralitatea invenției vagoanelor cu paturi, pe care Moldoveanu ne-o trecea ca auzită, de un neamț puritan, într'un vagon restaurant, dela o pereche de tineri, ce mâncau ouă la masă în fața neamțului, a devenit clasică. Anecdota cu puterea miraculoasă a soldatului marinar grec, care stătea 24 ore în apă fără să răsufle, deasemenea. Și toate anecdotele lui cu judecățile pedosnice ale vizitiilor unguri și cu negliobiile zarzavagiilor bulgari, sunt și azi ca un stoc de glume ce se repetă de ani întregi în Cluburile din București.

George Cavadia, cântărețul bariton și compozitorul a mai multe romane sentimentale, avea deasemenea un umor special, deși de altă natură, căci el spunea întâmplări personale de prin Italia, de

prin Spania, și unele erau așa de surprinzătoare, așa de fantastice, că păreau plăsmuite, deși erau trecute totdeauna ca pagini din viața sa. El le spune cu un aer serios, cu exclamații de mirare, cu încruntări de sprâncene, cu gesturi meridionale și cu întrebări de nedumerire pentru el însuși, colorându-le cu câte un: Per madona, per bacco, Dio Santo. Cine ar putea să-și mai aducă aminte Don Juaneștele lui aventuri de pe Chiaja din Neapol, cu nobile napolitane, cu castelane spaniole, cu artiste mondiale? E adevărat că figura lui, pe atunci mai ales, se impunea: era un om frumos, plin de înfățișare, de o eleganță mai mult italiană, veșnic cu reversurile hainei de mătăasă, brun ca cei mai bruni napolitani, c'o barbă de prin legendele Nibelungului, cu un glas puternic care străbatea spațiul când cânta pururea «con fuoco» în gondole, fie la Veneția, fie la Neapol, fie la Constanța. Dintre multele, foarte multele lui întâmplări extraordinare, amintim numai una mai potrivită, petrecută la Scala din Milano, unde, într'o seară de primăvară, fiind el acolo, ca orice străin necunoscut, după câteva minute, auzi cântându-se pe scenă o romanță de ale lui, «cu atâta pasiune și cu atât brio», încât el se trădă prin mișcările lui și, ca prin minune, publicul îl recunoscu ca autorul romanței. Ovațiile încep să se îndrepte spre dânsul, curg neconținute, sala toată în picioare,

un triumf. El se scoală confuz, mulțumește din cap în dreapta și în stânga; dar alte ovații, mai puternice și alte mulțumiri din partea lui, iar într'un moment de tăcere religioasă, el vede venind în fața lui, la fotoliul în care stă, un om mic de statură întinzându-i mâna și zicându-i: «I miei piu affettuosi complimenti... sono molto felice... Giuseppe Verdi!».

— Să nu mai mori! Palicare! strigă Ollănescu. Și toți cei de față se duseră, după pilda lui Giuseppe Verdi, de-i strânsură mâna.

Fie la masă, fie în biuroul lui, Ollănescu ne istorisiă cu plăcere întâmplări și anecdote din viețile actorilor și actrițelor cunoscute de dânsul. Adeseaori, dacă îi treceai pe dinaintea numelu vreunui artist, puțin cunoscut, el începeă să-ți dea toată personalitatea lui, cu rolurile principale pe cari le jucase și momentele importante pe cari le avusese pe scenă. Eră destul să pomenști, spre pildă, numele: Velneroaia sau Fani Tardini, Dăneasca, Vlădiceștii, Panu, Comino, adică nume nu de întâia mărime a scenei, ca să-ți spue o sumă de lucruri din cari reieșiă particularitatea talentului fiecăruia. Nu mai vorbesc de Millo, de Pascali, de Iulian, de Frosa Popescu, de Aristița Romanescu și alții, asupra căroră aveă cunoștințele cele mai complete ale vieții lor artistice.

Scena erà pentru el ca o a doua casă și vieța de culise aveà însemnătatea vieții sociale. Tot așa știà pe artiștii mari străini, fie dela Comedia Franceză din Paris, fie de aiurea, cu toate rolurile lor însemnate. Un Regnier, un Got, un Worms, un Mounet, un Salvini, un Rossi, o Adelaida Ristori, o Duse, o Brohane, o Reichenberg, erau un fel de figuri istorice ale căror biografii și victorii le știà pe de rost.

Ceeace îi plăceà lui să asculte apoi, dela alții, erau cu deosebire întâmplările sentimentale de prin călătorii, ocaziile fericite, «des bonnes fortunes» sau «des bonnes aubaines», cum le numià el; nădrăvăniile de prin drumurile de fier, de prin otelurile străinătății, de prin restaurante, de prin stațiunile de vară, pe unde hălăduiam cu toții vacanțiile, și unde, pe neașteptate și ca surprinderi plăcute, răsar în calea oamenilor tineri ființe nostime, uneori persoane distinse, alte ori suflete bizare, mai totdeauna naturi trudite de căutarea necunoscutului. Cum te întorceai dintr'o călătorie, Ollănescu te prindeà la el, lăsà pe d-na Ollănescu să plece în vizite de acasă, și apoi îți făceà semn zicându-ți: «Dă-i drumul». Și cea mai mică întâmplare de felul acesta, spusă în cadrul și în peisagiul unde ți se arătase, o ascultà cu un interes și o plăcere vrednice de cauze mai bune. Îți puneà întrebări la fie ce moment: «Ce liftă erà ființa aceea, cam ce vârstă aveà, cum erà la trup?»

Voiă s'o vadă dinaintea lui aidoma, în carne și oase. Iar când i-o descriei accentuându-i formele, ochiul lui se scurgea de bucurie și o mângâia din când în când cu grecescul «Matia-mu» sau cu românescul «Puica maichii». De se arată vreun Otelo în preajma Dulcinei, cu sufletul la gură Ollănescu îl întâmpină cu teatralul: «Pe toți dracii, Dumnezeuul meu». . . . Apoi când ajungeai spre desnodământul istorioarei și făceai într'adins o pauză «suspensorie», numai ce-l auzeai: «Ei?..», iar când povestirea sfârșia în chip neașteptat și pe dos, adică fără rezultatul dorit, el bătea cu pumnul în masă și-ți strigă supărat că nu te mai recunoaște. Așa, Duiliu Zamfirescu istorisind odată cum întâlnise spre Veneția o englezoaică frumoasă, pentru care își răsucise mustața de vreo douăzeci de ori și pe care voind să o îndatoreze ca să nu fie căutată la vama italiană în cufere, trecu bagajele ei drept ale lui sub scutul unui passe-avant diplomatic, — când el adăugă după câteva momente: «Pe la miezul nopții, când mă culcasem și mă fură somnul visând pe englezoaica cea frumoasă, iată c'o aud râzând și bătând în ușa camerei mele, tocmai pe dumneaei: ea își uitase la mine cheile dela cufere pe cari mi le dăduse la vamă pentru orice întâmplare». Atunci Ollănescu: «Ei? și a intrat în camera ta?». — Da, am și proiectat pentru a doua zi o plimbare cu gondola. . . dar,

helas! n'am mai văzut-o nici până în ziua de astăzi». — Care va să zică?... nici n'ai sărutat-o? izbucni Ollănescu cu un gest ce semănă a tiflă: Ama Capsoman, m'ai făcut de răs și atunci»... Când, dimpotrivă, aventura luă un desnodământ romantic, Ollănescu se sculă în picioare și complet satisfăcut, te binecuvântă ca pe un bun cirac. Apoi, stăteà pe gânduri o clipă, par'că reconstituia episoadele și încheià c'o reflecție jumătate mulțumire, jumătate regret: «Ei, da, pre legea mea, în bună zodie te-ai născut, nenișorul!».

* * *

In întâlirile noastre, aproape zilnice, în afară de partea lor prietenoasă, intrau de multe ori în vorbă și lucruri serioase, precum erau păcatele societății românești și remediile cari puteau fi aduse spre a le îndreptă. Nimic nu-l supără pe Ollănescu mai mult decât desconsiderarea ce da societatea noastră lucrărilor literare și artistice românești, disprețul cu care așa zisa noblețe trată începuturile de poezie și de proză românească ca și tresăririle noastre de artă plastică ori muzicală. O scenă, văzută de dânsul la o librărie dela noi și pe care mai în urmă a pus-o într'un studiu al său intitulat *Societatea română și literatura*, scenă în care o persoană din societatea înaltă aruncă din fața ei tot ce erà românesc,

cerând librărilor numai romane franceze, îl revoltă peste măsură. Dar și la scriitorii și artiștii noștri vedeă el un alt rău și anume lipsa de tradiții, de curtenie, de bună creștere. Căci, când ei se criticau, spre pildă, o făceau ca țiganii la ușa cortului, fără să înțeleagă nici umbră de solidaritate profesională și mai puțin încă faptul că, oricum ar fi, ei erau niște scânteietori ideali ai aceleiași rase și deci deasupra drojdiei oamenilor: pătura suprapusă, noblețea firească a unui popor. Ca urmare a acestor convorbiri, el își propuse să fundeze prin anii 1893—94 *Cercul Amicilor Literaturii și Artei Române*, spre a încercă să introducă, în straturile noastre mai de sus, gustul literelor și artei naționale, și, în viața scriitorilor și artiștilor, o politeță sau cel puțin o cuviință. În câteva seri dearândul concepurăm statutele Cercului și Ollănescu le puse pe hârtie. În urmă, convocă la dânsul un număr de literați și artiști, între cari erau: Carageale, Ionescu-Gion, Anghel Demetriescu, Ștefan Michăilescu, Coșbuc, Bengescu-Dabija, Haralamb Lecca, V. D. Păun, arhitectul Mincu, pictorii Grigorescu și Mirea, Eduard Wachman, Ștefan Sihleanu, Nottara, doctorul Istrati, muzicantul George Ștefănescu, Grigore Păucescu, N. Mandrea, Novian, Gr. Tocilescu, inginerul N. Cucu, maiorul adjutant I. Istrati, frații doctorul și pictorul Petrașcu și alții,

cari cu toții se uniră la ideia Societății și începură a o traduce în fapt, făcând conferințe sau aducând bucăți scrise și cetindu-le în seratele noastre. Aceste serate aveau loc aproape în fiecare săptămână, fie în casa unuia dintre membri, fie în casele persoanelor de distincție ale Capitalei. Peste un an, s'a înființat revista *Literatură și Artă română*, organ al Cercului, încredințată îngrijirii mele. Ea a apărut în 1896 cu coperta desenată de Mincu și cu un «Cuvânt începător» scris de mine, un fel de program de activitate al nostru; după el, urmă în acelaș prim număr poezia «*Reînvierea*» de Ollănescu, și după dânsa, nuvela lui Duiliu Zamfirescu *Cu bilet circular*. Iar ca ilustrații artistice: bustul lui Alexandri, de sculptorul Georgescu, Mercur, panou decorativ, de Mirea, etc.

Revista a trăit 12 ani, adică s'a prelungit cu trei ani și după dispariția lui Ollănescu, trecând prin mari greutăți. Cei dintâi zece ani, însă, ai ei au fost susținuți de Ollănescu, care eră pururea între noi colaborând nu numai ca scriitor, dar făcând eforturi extraordinare și neconținute spre a-i putea asigura viața. Seratele propriu zise ale Revistei se petreceau în modesta casă din strada Fântânei No. 46, unde eră redacția și unde se adunau scriitorii și artiștii cari o îmbrățișaseră și cari își aduceau articolele sau lucrările artistice ce urmau să fie publicate în ea.

Pentru noi, a rămas neuitată frumusețea și interesul acestor adunări, în cari oameni ca: eruditul sociabil Anghel Demetriescu, ca ingeniosul plin de ghidușii Ștefan Michăilescu, ca volubilul Ionescu-Gion, ca spiritualul covârșitor Caragiale, ca manieratul sentențios Duiliu Zamfirescu, ca șăgalnicul fin Theodor Speranță, ca jovialul, totdeauna interesant, Alexandru Xenopol, ca, mai rar, fenomenalul sarcastic Hașdeu, ca originalul impetuos Delavrancea și alții își aruncau unii altora observațiile lor la ceea ce unul dintre ei cetia sau spuneă. Și toate acestea, zise într'un ton liber, într'o notă veselă, cu o dorință intimă de a fi plăcut și prietenos. Tot așa e vie în amintirea noastră originalitatea impresiilor unui Grigorescu, unui Mincu, unui Mirea, unui George Ștefănescu. Ollănescu, în calitatea lui de președinte al cercului și prin firea lui cumpănită, împacă mai totdeauna discuțiile îndreptându-le pe o cale mijlocie.

În afară de colaboratorii ei de toate zilele, citați mai sus, în Revistă au scris poezii: Carmen Sylva, Teodor Șerbănescu, Iosif, Dim. Anghel, Vlahuță, R. Rosetti, Lecca, Militaru, Tutoveanu,... și proză: Iorga, Tocilescu, Take Ionescu, Th. Florescu, Grigoroviță, Adamescu, Galaction, Ghedem Teodorescu, Pompiliu Eliad, Tafrali, Apostolescu și alții.

Ea a reprodus lucrările artistice ale lui Grigorescu, Mirea, Andreescu, Georgescu sculptorul, Ștefan Popescu, Verona, G. Petrașcu, G. Vermon, Artachino, Strâmbulescu și alții, precum și compozițiile muzicale ale lui Enescu, George Ștefănescu, Dumitrescu. Dar mai presus încă de toate, Revista aceasta a publicat, pentru întâia oară la noi, sute de vederi pitorești și interesante din țară, mănăstiri, cule, obiecte de muzeu, odăjdii românești cari formează o colecție din cele mai bogate până astăzi.

Ca principii literare, ea n'a fost decât reprezentativă a talentelor ce se iviau atunci și deloc combativă, urmând în aceasta un principiu opus *Convorbirilor Literare* cari, de teama — nu totdeauna fundată și nici totdeauna sinceră — de a nu lăsa să scape un scriitor fără talent în olimpul (!) literilor românești, a avut atitudinea unui «jandarm literar».

Seratele Cercului s'au ținut timp de zece ani: în apartamentele Carmen Sylvei, în casele d-nelor Zoe Mandrea, Elena Catargiu, Elena Grădisteanu, Zoe Păucescu, Eliza Mincu, Sihleanu, Olga Prodan, Scarlat Ghica, Sofia Bengescu-Dabija și altele.

Ele se alcătuiau din lecturi, muzică și teatru și urmăreau ideia lui Ollănescu de a face o trăsătură de unire între aristocrația intelectuală dela noi și între cea socială.

De cele mai multe ori, în aceste serate, cetia Ollănescu, fie versuri de ale lui sau de ale altora, trimise spre publicare Revistei, fie proză. Cătirea lui erà totdeauna egală fața de scrierile altora. El se așezà la masă, îmbrăcat în jachetă neagră, scoteà batista, pe care o lăsà alături pe masă, treceà cu degetele-i lungi și albe pe deasupra sprâncenelor și apoi începeà să cetească cu glas potrivit bucata, fără să ridice nici să lungească tonul, dând poeziei o demnitate serioasă, fără nimic teatral. La intervale, atingeà cu batista ușor colțurile gurii și continuà lectura mai departe, impresionând din ce în ce mai mult pe cei ce-l ascultau. Atenția, neîntrerupt încordată pe care i-o dădea asistența, părea a-l influența în bine și a-i da o siguranță și mai mare. Pe câte din femeile prezente nu le-am auzit zicând adeseori: «Dacă ar fi așa toată literatura română, n'ar fi nimic mai frumos!» In fond, ele nu cunoșteau deloc literatura română.

In 1893, Ollănescu fù ales membru al Academiei Române în locul lui Vasile Alecsandri, iar peste un an el își ținu discursul de recepție, la care asistă Regele Carol, Principele Moștenitor și un auditor numeros și foarte ales, alcătuit cu deosebire din femeii, pe cari nu le văzuse nimeni până atunci la Academie. Ollănescu vorbi despre Vasile Alecsandri, a cărui vieață și operă le analiză cu deamănuntul. Dragostea, pe care el o arătà omului,

se îmbina în studiul său cu admirația ce o avea dânsul pentru poet și pentru întinsa și geniala lui operă. Ședința a fost una dintre cele mai sărbătorești din câte le-a văzut Academia.

Iacob Negruzzi, în răspunsul său, îi aminti lui Ollănescu: cum el iubise pe Alecsandri din frageda copilărie, de pe când era ca elev harnic în Institutul Academiei din Iași, și pe când, cetind pe Alecsandri cu entuziasmul juvenil deatunci, a simțit tainica dorință de a-l imita, de a se încerca să pășească și el pe urmele lui, visuri de ale copilăriei pe cari le-a îndeplinit Ollănescu ca bărbat, grație plăcerii ce a avut de a scrie și talentului cu care natura darnică l-a înzestrat.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* * *

În anul 1900, fiind Fleva Ministru al Agriculturii și Domeniilor, Ollănescu fu numit Comisar general al Expoziției române din Paris. Pentru numirea lui, fusese multă discuție în Consiliul de Miniștri. Unii susțineau alte personalități și în deosebi pe Prințul Bibescu care trăise mai mult la Paris. Fleva însă, de departamentul căruia atârna numirea, era pentru Ollănescu, «fiindcă el se înălțase prin însușirile lui», fără cartiere de noblețe și poate și pentru faptul că Ollănescu era focșenean ca și dânsul. Tribunalul, cum îi

zicea lumea lui Fleva, era un om hotărât și, pentru ceea ce i se părea lui bine și drept, cum era cazul cu numirea lui Ollănescu acum, puneă inimă. Insușirea aceasta și sentimentele lui democratice îl făcuseră în tinerețe să fie omul cel mai popular dela noi. La 1875, când el fusese închis la Văcărești și apoi liberat, ieșise ca să-l ovaționeze întreaga capitală în stradă. Ca om, încă avea nostimadele lui și mult spirit. Adesea, pentru a face un cuvânt de spirit se sacrifică pe el însuș. Așa, spuneă dânsul, că ducându-se ca tânăr să facă dreptul la Neapoli și voind să-și perfecționeze și cântecul din vioară, pe care îl începuse din copilărie, se prezentă la Directorul Conservatorului de acolo, mare maestru de vioară. Acesta, ca să-și dea seamă, îl puse să execute bucata pe care Fleva o știă mai bine. El înfipse vioara cu putere sub bărbie și începù să tragă cu arcușul cântând sonata lui de predilecție și crezând că profesorul o să rămâie înmărmurit. Profesorul însă, îl privi, îl ascultă, se mai uită iar la el și, după terminarea bucății, drept orice laudă, exclamă: «Poverino signore, niente da fare: siete completamente rovinato»¹⁾.

Altădată laudându-și gospodăria dela moșia lui Jdeni, zicea: «Am casă bună, vedere frumoasă din balcon, camere de mosafiri, paturi gata...

---

¹⁾ Sărăcuțele domn, nimic de făcut cu d-ta, ești ruinat cu desăvârșire.

toate... cu o singură condiție:... să nu vie nimeni». Cum fusese mai mulți ani Ministru al țării în Italia, inventase pe seama lui o glumă, pe care o puneă în gura Corpului diplomatic dela Roma: «Fleva e una trinită: diplomatico, violinista, cochiere: cochiere e di prima classe, violinista di seconda, diplomatico di terza...»¹⁾.

În adevăr că patima lui cea mai mare erau caii. Pe la cinci ore după amiază, chiar fiind ministru, îl vedeai ieșind cu gabrioleta, trasă de doi cai negri, și el, cu pălăria lăsată puțin pe ochi, îi conducea ușor cu hățurile numai în vârful degetelor, iar caii mergeau legănându-se ca niște copii.

Îndată ce Ollănescu fù numit Comisar General, începù pregătirea, încă din timpul iernei, a tuturor produselor noastre cari urmau să fie expuse. Mi-aduc aminte cum Take Ionescu, îndoindu-se de rezultatele Expoziției, îmi spuse într'o zi: «Nu știu dacă Expoziție vom aveà, dar știu că Comisar avem». Erà un compliment la adresa persoanei lui Ollănescu. Fleva însă, căruia îi reprodusei cuvintele lui Take Ionescu, îmi răspunse: «Ba eu, fiindcă știu că avem comisar, știu că vom aveà și Expoziție». El erà în nota justă. Căci Ollănescu a pus râvna cea mai mare și a lucrat din toate puterile spre a susține cu demnitate și a înalță cât mai

---

¹⁾ Fleva e o treime: diplomat, viorist, vizitiu: vizitiu e de clasa întâia, viorist... de clasa a doua, diplomat... de clasa a treia.

sus numele poporului român la Paris. Dificultățile întâmpinate de dânsul în organizarea acestei expoziții au fost multe și de multe feluri, deoarece expozanții noștri nu înțelegeau nici interesul lor și mai puțin încă interesul țării.

Date fiind însă însușirile lui Ollănescu și simpatia pe care o răspândiă în jurul lui, expoziția din 1900 a fost, ca producție, nu numai punctul cel mai culminant al vitalității poporului român, cum eră și firesc, dar ea a fost cu mult superioară celei din 1889, în care abiă am putut să facem față chiar printre națiunile mici din Balcani. Inaugurarea ei sau mai drept dejunul inaugurării ei, — cu toate, că la început, se ivi un incident neplăcut, o chestie de ighemonicon, pe care Ollănescu necăjit o tacsă de «muștaruri muerești» — fu totuși, o frumoasă zi de sărbătoare, la care luară parte, satisfăcuți, toți cei cari contribuiseră cu câte ceva la realizarea ei.

În Dumineca, în care s'a făcut împărțirea recompenselor expoziției noastre, Ollănescu eră atât de fericit, atât de radios fericit, cum nu l-am văzut niciodată. Și în adevăr că aveà de ce. Pentru a-și face cineva o idee, e destul să știe că numai la clasa «produselor agricole» România a căpătat cinci mari premiuri, 85 medalii de aur, 76 de bronz, etc. În total 311 recompense — adică cu 33 mai mult decât a obținut în 1889 întreaga noastră

expoziție — pentru 328 de expozanți, adică 95 % dintre ei au fost medaliați. Ungurii, în secția agricolă, cari erau vecini cu noi, pentru aceeași clasă a cerealelor, au avut 191 de expozanți și n'au căpătat decât 90 de recompense, adică numai 30 % din expozanții lor au fost medaliați. Mai mult, grâul cel mai bogat în gluten din toate țările lumii a fost grâul lui Petre Carp dela Țibănești, recolta anului 1898, din care Președintele Republicii Franceze, Georges Loubet, «Nea Ghiță», cum îi zicea Ollănescu, el însuș agricultor, foarte impresionat, a luat o probă în buzunar. Acelaș lucru s'a petrecut mai cu toate clasele expoziției și erau 121 de clase. In total, României i s'a acordat 1086 de recompense, din care 45 marii premii, în vreme ce Bulgaria n'a avut decât 5 și Serbia numai 6. Rezultatul acesta, trecând peste toate așteptările și culminând peste toate iluziile, nu s'a datorat decât lui Ollănescu, care a pus mult zel și un rar patriotism, îndemnând prin circulările lui inimoase pe români ca să se prezinte cu produsele lor, făcând o alegere chibzuită între ele și expunându-le cu pricepere și gust în chip cât mai avantajos.

După o muncă încordată de un an, când Ollănescu văzù realizată această expoziție, putù înfine să răsufle și să ia parte la sărbătorile de tot felul, pe cari le oferiă atunci Parisul. Revăzurăm cu

entuziasm Comedia Franceză, Opera, Odeonul și celelalte teatre, unele muzee, dar mai cu seamă vizitarăm pe îndelete și de-a firul părului Expoziția Universală în întregime și, numai după mult timp abia, am putut să ne dăm socoteală de extraordinara ei însemnătate.

Intr'o seară, când se jucă la Comedia Franceză «Le monde ou l'on s'ennuit», de Pailleron, piesă care plăcea foarte mult lui Ollănescu, îmi făcù cu ochiul să-l urmez după masă și ne îndreptărăm spre casa lui Mollière. Când am ajuns, sala erà dejà plină cu lume elegantă. Lumină ca ziua. In loji evantaliile fâlfâiau incet ca niște fluturi enormi. Dela ridicarea cortinei, Ollănescu nu mai încetă să-mi spuie, după fiecare scenă, cuvintele: «exquis, parfait». Priveam scena din balconul din față, de unde, în adevăr, prin distanță, iluzia erà completă. Cine știe de a câtea sută de ori jucau piesa aceiași actori? Așa că ei erau intrați în carnea și oasele personagiilor și se mișcau, vorbeau, gesticulau ca la ei acasă cu toate nuanțele vieții. Ochii lui Ollănescu nu-i părăseau un moment, iar când se ivià câte un cuvânt de spritit puternic, spus cu savoarea lui, el se întorceà și mă întrebà din privire, dacă am văzut ceva mai frumos spus vreodată. «E un copil natural,» ziceà un personaj cu o încrețitură din nas disprețuitoare, voind să accentueze că nu-i adică copil legitim. Iar contesa, cu dantela la care lucrà,

lăsată puțin în poale, ridicând capul și privind pe deasupra ochelarilor, cu zâmbetul încet și grațios:

— Dar oare, nu toții copii sunt naturali?.....
Ollănescu mă strânse cu mâna de genunchi.

În antract, mă luă de braț, după obiceiul lui și trecurăm în foaier, de salutarăm pe fiecare din busturile celebre de acolo. Ce atmosferă extraordinară de amintiri și de figuri clasice! Când ne depărtam de unul din aceste busturi, iată Wachmann, care eră și el în al noulea cer de jocul actorilor, vorbindu-ne respectuos ca într'o biserică, «— C'est le monde ou l'on s'ennuit... divinement» — zise el. — «Vorba d-tale», completă Ollănescu, ștergându-i cu un deget niște stropituri de apă de pe pieptul fracului. — Am râs cu lacrimi de englezoaică», adaugă Wachmann, despărțindu-ne.

A doua zi, ieșirăm, pe o dimineață minunată de frumoasă, în care razele soarelui de August se răsfrângeau calde ca niște mângăeri. Ollănescu eră bine dispus. El mă luă de braț, își dădù pălăria pe ceafă și uitându-se spre genunchii și picioarele lui — alunecându-și gândul spre un început de tabes, boală care-l îngrijorase un moment, — îmi zise: «Mă simt bine și ușor ca pasărea». Ieșirăm așa din strada François I, unde locuim, și ajunserăm, străbătând Champs Elysées, după o jumătate de oră, în Tuileries, unde ne oprirăm, și aruncând privirea înapoi, peste Piața Concordiei,

spre Arcul de Triumf, Ollănescu mă sgudui de umăr și-mi zise: «Regardez-moi a, c'est unique au monde». In adevăr, aleea, înclinată puțin în Champs Elysées și încadrată de o parte și de alta de verdeața arborilor, părea ca un furnicar: patru rânduri de vehicule, două cari se duceau și două cari veneau, și pietoni cu miile până dincolo pe pieptul Arcului de Triumf. Eră o panoramă de o frumusețe și de o mișcare incomparabilă. Ochiul lui Ollănescu scânteia. Emoția lui îmi eră cu atât mai dragă cu cât el nu părea niciodată impresionat de peisagiile cele mai vestite pe cari le văzuse în lume. Așa despre Constantinopol, cu tot Bosforul lui, el nu avea decât un singur cuvânt: «Putregai». Despre Venetia, tot un singur cuvânt: «Mucegai»; pe Atena o caracteriză cu vorbele: «Praf de marmură». Pentru el, în locul întâi eră vieața. In jurul nostru, printre cărările inflorite ale Tuile-riilor, se vedeau tineri, tinere, câte doi braț la braț, răsând sgomotos, îmbătați de tinerețe și de soare. Un gând melancolic trecu prin mintea lui Ollănescu: «Parisul, zise el, e un oraș pentru tineret», și ne aruncară într'o trăsură ca să revenim acasă. Peste câteva zile, dânsul fù invitat să ție o conferință la Congresul Internațional diplomatic din Paris, unde vorbi asupra «României de 50 de ani încoace» ¹⁾ în care, cu dragostea lui de țară,

¹⁾ Vezi *Literatură și Artă Română*, anul 1900, p. 671.

expuse fazele istoriei noastre moderne, pe baza tratatelor internaționale și arată cu mândrie starea înfloritoare și puterea de atunci a Statului român. Conferința, ținută în limba franceză, avu foarte mare succes, și el fù felicitat de toată lumea aceea diplomatică. Zilele următoare, dânsul fù invitat la Elizeu de către Președintele Republicii, care îl complimentă, emoționat, de frumusețea și importanța expozițiunii noastre. La intervale, fù poftit în câteva oteluri somptuase ale nobleței franceze, ca în acela al Prințului Roland Bonaparte, Avenue d'Iena, unde erà revărsată o profuzie de obiecte de artă și o bibliotecă științifică, plus numeroase colecțiuni, toate într'un cadru de o vechime și de un gust cu totul rar. Ollănescu ieși profund impresionat.

Intr'o după amiază, când voirăm să intrăm în expoziție pe o poartă laterală, pe care nu erà permisă intrarea particularilor, Ollănescu uitând să ia cu dânsul insemnele de Comisar General, gardistul ne oprì. Ollănescu căută să-i spuie din gură atribuțiile lui, dar sergentul se prefăcù că nu aude. In cele din urmă, își arată cartea lui de vizită împreună cu o scrisoare oficială cu care convinse pe gardist. Acesta, cu aerul unui segnior, ne făcù semn că putem trece. Ollănescu îi zise: «Vezi scumpul meu amic, că eu nu te înșelam». Și crezând că-i dă un semn de prietenie, voi să-l desmierde cu mâna

pe sub bărbie. Gardistul însă, cu un aer de semeție extraordinară, răspunse scânteind din ochi: «N'y touchez pas, Monsieur». Plecând, Ollănescu îmi strecură încet: «Sunt dați dracului de mândri ce sunt».

În altă zi, către cinci ore după prânz, cum d-na Ollănescu avea durere de cap, ieșirăm cu Ollănescu ca să-i cumpărăm un piramidon «proaspăt» dela o farmacie. — A prins vulpea rană», șopti dânsul râzând. Voiu să mă răcoresc», adăugă el, și-mi povesti ceeace se întâmplase dimineața la unul din pavilioanele noastre din Expoziție, unde o «bestie» de gardian lovise cu piciorul pe o femeie însărcinată așa de rău, că femeia căzù jos și avortă. Ollănescu, ale cărui sentimente omenesti fuseseră răscolite până în fund, umblase toată dimineața în dreapta și în stângă pe la autoritățile franceze și reuși, în cele din urmă, să dea o pedeapsă exemplară «bestiei» și o recompensă bieteii femei.

Când furăm în drum, el oprì o trăsură și îi făcù semn spre Bois de Boulogne. Eră un început de toamnă încântător la Paris, anul acela. Pe Avenue du Bois, pe Avenue des Acacias, lume câtă frunză și iarbă. Trăsuri de stradă, echipagii, automobile, călăreți, femei galante în toalete deschise, tineri mânând singuri caii la cabrioletele lor, un potop de străini revărsați asupra Parisului și recunoscuți după figurile lor exotice și după îmbrăcămintea

lor extravagantă. Un spectacol splendid sub răcoarea ceasului și a arborilor încă verzi. La întâlnirea trăsurilor ce mergeau la pas cu cele ce se întorceau pe două rânduri dinspre Armenonville, ochii celor din trăsură se încrucișau și rămâneau indiferenți sau își surâdeau potrivit vârstei și sufletului fiecăruia. În acest defileu nesfârșit și pitoresc, iată că apare, ghemuită într'o trăsură cu un cal și ca vai de ea... cine? Vieneza Gabriela, frumoasa de odinioară, cea atunci cu pieptul ca «două pistoale», pe care o iubise Ollănescu cu 15 ani în urmă la Viena. Ea ne recunoscu, căci i se coloră obrazul. Dar Ollănescu, care se despărțise de ea prin o «ruptură», își schimbă privirea în altă parte. Vai, ce prefacere în acești câțiva ani. Se îngrășase, se îngroșase, se matufise, se prefăcuse în nemțoaică atât de anodină că n'ai fi zis că-i ea. S'o fi văzut, să n'o fi mai văzut, un boț cu ochi. Ollănescu, fără să-și renege tinerețea, cu toată enorma lui stăpânire de sine, avu, o secundă, o impresie tristă în obraz: — *Sic transit gloria mundi*», zise el, și cu o reluare de curaj și de egoism: — «Orice s'ar zice, noi bărbații, suntem mai oțeliți, mai piloși, ne trecem mai cu încetul». Apoi, ca și când ar fi voit să se scuture de un vis urât: — Mergi spre lacuri, zise el birjarului, care se îndreptă la stânga în trap pe sub crăcile arborilor, unde pe pajiști se jucau sute de copii pe lângă mamele sau bonele lor,

alergând cu pletele în vânt în bătaia ultimelor raze de soare.

— Tot piramidon, te-ai făcut, Mitică, zise d-na Ollănescu, văzându-ne intrând.

— A! nu știi, Miți, ce mi s'a întâmplat... Și o luă deadreptul printr'o născocire cu peripeții, ca urmare la cele de dimineață, de te credeai cu atât mai mult la teatru, cu cât trebuia să-i dai replica la unele întrebări. Apoi, uitându-se deodată și la d-na Ollănescu și la mine: «Enfin, tout est bien qui finit bien».

În seara de Sfânta Maria, după ce închinăram câte un pahar în sănătatea d-nei Ollănescu de ziua ei, și în hatârul său care «pretindase și o pusese în pogram» — vorbe de ale lui — eram într'o lojă dela teatrul Porte Saint Martin și revedeam pe Cyrano de Bergerac, al cărui suflet, cum zice Edmond Rostand, trecuse întreg în Coquelin Ainé. Cyrano de Bergerac! Câte ceasuri de entuziasm ideal nu ne stârnise această arhitectură verbală de imagini scilpitoare, unele mai frumoase decât altele, în serile de iarnă, când ne cetea Ollănescu celebrele pasagii din ea: «Non merci», «Le nez» și definiția «sărutului» cari, pentru moment, lăsaseră în umbră «Le liseron», sfârșitul din «Pour la couronne», de Coppée, Ruys Blas, și altele pe cari mai înainte ni-le cetise el cu drag de atâtea ori! Glasul lui Coquelin ca de aramă, arta lui de a varia tonul în fiecare crâmpei

de frază, răspicarea cuvintelor până în intimitatea lor cea mai secretă, ridicau acum dinaintea noastră la niște înălțimi nebănuite frumusețea dramatică a piesei. Ollănescu, entuziasmat, sublinia cu mișcările degetelor în aer accentele lui Coquelin ca și cum le-ar fi văzut sclipind în linii materiale. Când acesta ajunsese la punctul culminant al rolului lui, la acel triumfal *non merci*, Ollănescu îl ascultă ca electricizat până la capăt, și apoi, ca scăpat de sub o povară, dădă încet drumul cuvântului: «Incroyable». Inginerul Cucu, subcomisarul Expoziției române, om de știință, găsi exclamația: — «Ce transmisiune de voce»! La care Ollănescu: — «Precum zici». D-na Ollănescu, cu aerul său liniștit, conveni cu un: «Il est bien», care făcù pe Ollănescu să zâmbească și s'o netezească cu mâna pe obraz. Pe când abia ne descărcam de impresiile acestea, ușa lojei noastre se deschise și intră în ea Mme Legault, care jucà pe Roxane și care acum treceà din lojă în lojă și făcea «queta» pentru azilul de artiști bătrâni pe care proiectà să-l înființeze Coquelin. Albă ca o lebadă, tânără și frumoasă «de pica», ea ne cântă, sub zâmbetul ei, muzica a două-trei fraze franțuzești, cu cari ne luă câteva piese de aur și se retrase tot surâzând ca o «dispariție», zise Ollănescu, al cărui glas se clătinase puțin din loc exclamând cu mâna la gură: «Maică, Maică»!..

Ca un răsunset al acestor impresii și ca un omagiu adus poporului francez, Ollănescu începù într'oseară să-mi vorbească de genialitatea acestui popor, de dragostea lui de frumos, de sfortșarea lui de a realiza, în materia pieritoare a lucrurilor, ideia eternității: — Nu vezi d-ta clădirile lor, străzile, monumentele, sunt aceleași neschimbate, cum le-am văzut acum 30 de ani, ohavnice; ba și unii oameni par tot aceia, pe sub arcadele otelurilor și prin porțile caselor». Și din una în alta, îmi făcù caracteristica poporului acestuia, la care — lucru curios — zicea dânsul, «indivizii nu sunt în deobște simpatici și nici serioși, în vreme ce poporul francez, luat laolaltă, nu poți decât să-l admiri. Ce patriotism, ce mândrie la răsărit, și ce deosebire de englez care e egoist și orgolios, fără avânt și fără extravagante sublime ca francezul».

* * *

Intors dela Paris, Ollănescu se instală de astădată în casa lui proprie din strada Romană No. 15.

Aci, ca și în locuințele pe cari le avusese mai înainte, biuroul lui erà așezat în camera cea mai luminosă și cea mai importantă. Mobilele din el erau venețiane, de lemn sculptat, în culoarea ștejarului vechiu, cu brațe rezemătoare și îmbrăcate cu brocard. Pe pereți de jur împrejur, erau tablouri

de pictori români, câteva acuarele franceze, desenhuri și o mulțime de amintiri de tot felul, de prințările prin cari trăise. Intr'o vitrină, câteva tanagre, pe cari el le credeà originale. In colț, la spatele scaunului său de biurou, un splendid bust de marmură, mai mare decât natura, al lui Hermes, reproducere frumoasă după originalul de Praxitel, găsit de curând în Grecia. Ceva mai sus, portretul lui de profil, făcut de pictorul Simonidy din Paris, și altul mai sever, mărime naturală și văzut din față, lucrat de Mirea, pus pe ușa dela intrare. Lângă portretul său, erà medalionul lui Orațiu, dupe un bas-relief antic. Când intră, pentru prima oară, Delavrancea și privi biuroul în jurul lui, se întoarse către Ollănescu și zise: «Care va să zică... muzeu curat».

In mijlocul acestor lucruri așezate de astădată definitiv, își petreceà Ollănescu toată ziua și și-a petrecut toată vieța, înconjurat de câțiva prieteni, cari-l vizitau necurmat, el neducându-se în cluburi și nici în localurile publice de petreceri.

Prin anul 1906 boala lui Ollănescu de inimă începù să-l îngrijească, fără însă a-l descurajà și fără a-l face să pară trist. El primià încă regulat pe toți amicii și cunoștiiințele lui. Erà acelaș om sfătos, deși în veselia lui se ivea o notă străină, se simția sfortșarea lui de a părea bine dispus ca să nu întristeze nici pe ai săi, nici pe prieteni; erà ca o supremă dovadă de dragoste pentru cei ce-i iubià. Când

intram la dânsul și-l găseam singur, întrebându-l ce mai face, el îmi răspundeà zâmbind: «Ce să fac? singur, aici, ca un bosomelnic» și, după câteva minute, îl vedeai pe furiș că-și pipăie pulsul și șoptià încet mai mult lui însuși: «Alandala!».

Pe la începutul anului 1907, răul său progresà în fiecare zi cu pași repezi. Doctorul S., amicul lui, chemat în câteva rânduri, constată gravitatea boalei și presimți apropierea desnodământului fatal. El lăsă să înțeleagă d-nei Ollănescu că nu mai erà nici o speranță. Două sau trei zile, fiind totuș ceva mai bine, Ollănescu mă invită într'o seară la masă, unde nu erà decât familia. El vorbià, râdeà, povestià încă. Pe la mijlocul mesei, d-na Ollănescu izbucni, pe neașteptate, în plâns. Ollănescu o privi și apoi o întrebă zâmbind: «Ce plângi, Mamchi?». Dânsa încercă să se stăpânească, dar îi veni o criză și mai puternică. El se prefăcù că n'o aude și n'o vede. După masă, mai stăturăm de vorbă, interesându-se de cecece erà la ordinea zilei și silindu-se neconținut să surădă. Erà, cu toate acestea, cea din urmă seară când îl mai vedeam în vieață. A treia zi dimineață Ollănescu se stinse fără dureri, fără vaete, prin încetarea inimii lui de a mai bate, întocmai ca un ceasornic al cărui arc s'ar fi stricat. S'ar puteà zice că organul, prin care el a trăit mai mult răspândind pururea căldură și iubire în juru-i și prin care omul din Ollănescu a fost

superior celorlalte ipostase ale lui — obosit mai mult decât alte organe, a încetat cel dintâi de a mai trăi.

Fiindcă, pentru mine, omul acesta fusese expresia cea mai nostimă a vieții, — a unei vieți de o rară intensitate, plină de avânt și de tot ce are mai nobil sufletul — și ne voind ca această imagine a sa să mi-o întunec prin chipul lui neînsuflețit, deși am fost lângă dânsul și l-am condus împreună cu amicii și cu ai săi până la mormânt, m'am ferit să-l văd atunci, păstrându-mi pentru totdeauna imagina caldă și zâmbitoare a ființei lui vii.

Intorcându-ne dela înmormântare, d-rul Istrati care era, cum se știe, un patriot de seamă, îmi zise cu multă tristețe: «In amicul pe care l-am îngropat, am pierdut un bun român». Și, în adevăr, atât funcțiunile sale ca reprezentant al Țării, cât și faptele lui de tot felul, cât și scrierile lui, privite în ultimă analiză, au țintit toate la afirmarea și înălțarea poporului român.

II.

Dar, dacă omul încântător a dispărut, a rămas pe urma lui încântarea operei sale literare care, deși lipsită de graiul și mimica lui, este, ca tot ce e scris, o vorbire ideală, mai îngrijită și mai aleasă și pe care, unii din noi, am avut norocul s'o auzim cetită, în mare parte, de el însuș, cu tâlcul tonului lui. Și, când zicem că a rămas încântarea operei sale,

luăm cuvântul încântare în înțelesul cel mai larg și mai deplin al cuvântului. În fond, ce e un poet? Este o variantă a sufletului omenesc, care își ia rolul de a cânta vieța, de ne încânta cântând. Este antipodul științei, care ea, nu numai că nu ne încântă, dar, în legile ei fatale, nu face decât să ne deprimeze, să ne descurajeze, să ne reducă la ceea ce suntem în realitate: niște aparențe trecătoare. Pentru știință, a fi om de geniu, om simplu, criminal plantă sau piatră, este acelaș lucru. În lume, în societate, fiecare din aceste manifestări vitale au o însemnătate deosebită: s'a admis convențional o erarhie între ele; s'a dat unor aparențe o importanță mai mare decât altora. Dar această convenție e numai la suprafață, este numai o înșelare a noastră și pentru noi, nu și în natură și pentru ea, nu și în știință și pentru ea, căci acolo, încă odată, a fi poet, artist sau împărat are aceeaș însemnătate cu a fi om de rând, vegetal sau mineral. Admisă însă convenția socială, cei cari ne fac vieța atrăgătoare, așa încât prin ea să uităm fatatliatea naturii, sunt în locul întâi poezii. Ei ne încântă, ne îmbroboade mintea, ne îmbată, ca să nu simțim nimic din legile inflexibile și inexorabile ale naturii, ci din contră, să luăm drept monedă sunătoare toate mirajele cari ne țin un moment pe loc și ne ademenesc, dându-ne iluzia a ceea ce ele împrumută un preț vieții, în afară de prețul ei real din natură.

Vorbind de înțelesul extraordinar ce dădeam cuvântului poet în copilărie, când am întâlnit pe Ollănescu, ne întrebam mai sus: cine ar putea spune ce înseamna pentru noi atunci cuvântul poet? Da, prestigiul acesta ce-l atribuiam inconștient odinioară cuvântului, eră o adorație instinctivă, care acum se limpezește prin aceea că vedem pe poet — în vieța oarbă a naturii — așa cum îl arătau anticii, adică un om care trece pe pământ ținând lira în mână și cântând. El e cea mai supremă expresie a iluziei vieții, ca și artistul, ca și arta în genere care, fiecare în felul ei, ne atrage mai mult sau mai puțin și ne face să uităm tristețea existenții.

Ollănescu e nu numai poet, dar e poet în înțelesul cel mai ideal, căci el nici nu încearcă măcar să ne deștepte în gând întrebările cele mari asupra destinului nostru, la cari nu e nici un răspuns decât doar bezna nepătrunsului neant. Dimpotrivă, ca și Alecsandri, el exaltează vieța, aruncând focuri de artificii asupra întunericului ei, o zugrăvește în culorile cele mai frumoase și ne-o înfățișează numai pe laturea trecătorului ei farmec. În ea, nu vom întâlni nimic nebulos, nimic cu pretențiuni transcendente, ci, ca și omul care a scris-o, totul e firesc, simplu și franc, o descărcare a unui suflet ce simțea nevoia de a spune ceea ce îl mișcă sau își închipuia.

* * *

Opera literară a lui Ollănescu, deși scrisă numai pe marginea activității sale diplomatice și a altor însărcinări oficiale, este și cuprinzătoare și variată, adică ne oferă frumusețile ei în toate și pentru toate momentele vieții. În ea, aflăm poezie originală, versuri traduse, teatru original, piese traduse, studii literare și istorice, dizertațiuni de moravuri, etc. Mai toate aceste lucrări au fost publicate pentru întâia oară, cele dela început, în *Convorbirile Literare* și, cele de mai târziu, în revista *Literatură și Artă Română*. Unele sunt inedite încă și se găsesc răspândite prin albume particulare. După dispariția lui, adeseaori am recurs la lucrările sale spre a mi-l aminti, spre a-l ascultă din nou, spre a-l revedea în inteligența lui sclipitoare. Ce minunată este puterea scrierilor unui om, pe care l-ai cunoscut și cum ele îl reînviază dinaintea ta cu toate însușirile sufletului lui!

Poezia sa originală cuprinde cântece amoroase, ode, cântece ostășești, satire și altele, scrise cu pornirea și avântul unui om pururea tânăr. Cetite fragmentar, la apariția lor, adică la intervale mari de timp, aceste lucrări au putut lăsa în sufletul unui cetitor o impresie plăcută și interesantă din multe puncte de vedere, cetite în totalitatea lor de cineva, care ar voi să-și dea seama de însușirile acestei opere literare, ea apare mult mai puternică, mai compactă și mai plină de frumuseți surprinzătoare.

Ai impresia, care ți se întâmplă când intri într'o grădină mare: cu cât pătrunzi mai adânc, cu atât întâlnești alei mai tainice, boschete mai parfumate, arbori mai minunați.

Una din poeziile lui care îl arată, ca într'o oglindă, întreg, cu tot avântul și entuziasmul lui, e poezia *Reînviere*, cetită de el la apariția revistei *Literatură și Artă Română*, ca un fel de profesie de credință, și în care e cântată primăvara, deși, s'ar putea zice că în ea răsună toată vieța lui poetică:

Lăsați-mă să cânt,
E primăvară,
Și cântecele sunt
Sublima scară
Ce leagă cerul de pământ...
Iar rugăciunea mea cu dorul
Și dragostea ce-mi umple pieptul,
Inalțe-se către Mântuitorul
In cer dea-dreptul.
Am suferit și am sperat
Atâta timp și'n ceasurile grile,
Smerita mea credință
O dată nu s'a clătinat,
Cu suflet dar, nebântuit de rele
Și nepătat de vre'o căință
Lăsați-mă să cânt,
E primăvară
Și pretutindenea afară
Răsună al Firii cântec sfânt ¹⁾.

Farmecul acesta al primăverii e surprins și zugrăvit de dânsul în toate tresăririle lui de vieță: cu

---

¹⁾ *Literatură și Artă Română*, An. 1896, No. 1.

«mugurii plăpânzi pe crângi ; cu răsăriturile de soare ale albelor dimineți ce însuflețesc verzile ogoare ; cu boii scoși din pluguri cari merg să se adape la fântână ; cu frunzișul ce îmbracă pădurea ; cu murmurul îndrăgostitelor păseri și cu miresmele ce vin din umbră-i ; cu nevestele cântând și întinzând pânza pe prundiș ; cu copiii rumeni și sglobii cari alerg cu capetele goale jucându-se în pulberea din drum ; cu mieii sburdând prin ocoale și cu barza care se lasă fâlfâind din aripi pe un vârf de casă. In aer trec fiori de intinerire ; simțirile sunt înviorate ; îndemnul la muncă e mai ager și mai bucuros ; tot ce e viu în luptă se aruncă. Acum din nou e sărbătoare, clopotele încep să sune în turnuri, pe fața tuturor e bucurie, a înviat Cel călcător de moarte, Mântuitorul Lumii. Lui primăvara strălucită i-a întins covorul cel plin de flori și de verdeață ; în pieptul omenirii, îi cântă imnul nemuririi, și în fața Lui stau inimile îngenuchiate».

E un tablou complet al primăverii și cu un parfum de poezie biblică, în care desenul covârșește culoarea.

Dar simțirea lui e ca o arpă eoliană ce înregistrează totul, oricând și oriunde. Auziți-l acum *Pe malul Bosforului*, cântând în muzicalele versuri :

La Bosfor vieța-i plină
De lumină,
De parfumuri și de flori,

De cântări misterioase,
 Și duioase
 Și de rumenite zori.
 Pe-ale Bosforului maluri
 Și pe valuri
 Sboară albele hurii,
 Cu ochi negri plini de visuri
 Și surâsuri
 Dulci sub văluri străvezii.¹⁾

Altădată, în *Basmul Japonez*:

.....
 La Kitto pe malul mării e palatul ei de vară,
 Stâlpi de marmură albastră cu lung creștet înflorit
 Sprijină acoperișul cel de porțelană rară
 Zugrăvit în mii de fețe și cu vârful ascuțit.

Lângă uși de lemn de Thuia stând ca strajă credincioasă
 Nalți balauri de alamă, zei de fildeș indiani,
 In rotunduri de ferestre sboară păsăruici sfioase
 Și pe straturi de verdeață doarme-un cârd de pelicani²⁾.
 .....

In altă zi, privind «Stejarul» din grădină ni-l descrie:

Cu creștetul în ceruri, cu brațele în soare
 Incins c'un brâu molatec de umbră și răcoare
 Mai mândru ca un Rege, stă falnicul stejar:
 La poalele-i se întinde covor de floricele
 Și'n frunzele-i cu taină un roi de păsărele,
 Duios și'ngână dorul cu zefirul fugar.

.....
 Ah, câte visuri măndre în taină 'nbrodite
 Plecat'au dela trunchiu-ți și 'n doruri nesfârșite,
 Pierdutu-s'au ca norii în haosul ceresc. . .
 Tu Făt-Frumos cu plete de — aur, ziua, 'n soare,

¹⁾ *Convorbiri Literare.*

²⁾ » » »

.....
Și veacul care trece și veacul care vine,
Pierzându-se în noapte te vor lăsa pe tine,
Nestrămutat tovarăș, moștenitor de lume,
In cartea neutării, să scrii numele lor,
Iar eu îți cer ertare, stejar nemuritor,
Dacă 'ndrăznesc pe trunchiu-ți a scrie al meu nume¹⁾.

«Stejarul» e prima poezie a lui Ollănescu, pe care am cetit-o ca elev pe băncile școalei și care mi-a fixat în minte numele lui ca poet.

Impresiile vieții sunt notele cele mai frecvente în poezia lui.

Dar ceeace simte el mai mult, ceeace-l răscolește până în adâncul ființei lui, turburându-i seninătatea, e dragostea, patima aceasta vijelioasă ce turmentă și înnebunește omenirea aruncând-o din culmile fericirii în prăpăstiile disperării, sunt ochii iubiți și iubitori, e focul învăpăiat al iubirii:

Dintre nori sburând ca gândul jerbii dese de scântei
Luminează codrul tainic, unde ploaia ne-a gonit:
Iar la flacăra cerească eu cetesc în ochi tăi,
Că adânc într'al tău suflet arde dorul de iubit.

Iată, vijelia dusă de vârtejul nebunatic,
S'a 'necat în fundul lumii, cerul s'a înseninat,
Dar privirea-ți arzătoare din cel codru singuratec
Câte vijelii nebune ici în piept n'a ridicat?

Dragostea, pasiunea lui dominantă, îl face de vede în toate și pretutindeni numai complici ai ei.

---

¹⁾ *Convorbir Literare.*

In ochi, spre pildă :

Ochii negri's plini de foc,
Cei albaștri de dulceată,
Cei căprij aduc noroc,
Iar cei verzi ne dau vieată.

In paseri:

Păsărică drăgălașă,
Scump odor al dragei mele,
Tu ce te răsfeți pe sânu-i,
Ca'ntr'un cuib de ghiocei;
Spune-mi ce-ai cetit în ochii
Blânzi ca două viorele
Și cu sărutarea-i caldă
Ce-ai cules pe gura ei?
Când pe degetele-i albe
Desmierdându-te te ține
Și te leagănă și-ți cântă,
Și-ți șoptește ore'ntregi;
Oare'n jocurile voastre
Iți vorbește ea de mine,
Tainicile ei cuvinte,
Spune-mi dragă, le'nțelegi?
Oh, de ce nu sunt în locu-ți,
Păsărică mult iubită,
O zi numai lângă dânsa
Să mă joc nebun de dor
S'o văd aplecând spre mine
Fața ei cea rumenită
Și'ntr'o dulce mângăiere
Pe al ei sân plăpând să mor ¹⁾.

In fluturi:

Pe-ale fluturului aripi
Scrisă-i o poveste veche
O poveste năsdărană
De iubiri fără pereche

---

¹⁾ De pe Albumul d-nei Z. N.

Ochi albaștri și ochi negri
Prinși în farmec lung de dor
Și-au dat taina lor s'o poarte
Sprintenelui sburător.
El menit să pribegească
După raze vii de soare
Beat de dragoste o spune
Alergând din floare'n floare.
Deatunci blândește copile
Și flăcăii îndrăzneți
Umblă după flori prin crânguri
Și prind fluturii răsleți¹⁾.

Sufletului său pare că-i e teamă de a fi iubit și de a iubi, presimte în dragoste o durere chinuitoare și pentru care, în ceasurile lui de reculegere, îndreptându-se spre icoană îi cere ocrotire:

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Fecioară, o pururi Fecioară Marie,
Indreaptă spre mine privirea ta blândă,
In sânu-ți pe aripa mântuitoare
A rugei, smerita-mi durere primește,
Cu-o rază de milă o'ncălzește
Și'n lupta de patimi ispititoare,
Ridică a inimii mele osândă:
Iubirii de-a fi jucărie.

«Iubirii de a fi jucărie»!... Și arată cât e de crudă iubirea lui și cât e fără de seamă patima aceasta când e stăpână pe întreaga-i ființă, care «devine tristă, când râsul răsună alături, și râde, când în jurul ei totul plânge, de pare o nebunie farmecul

---

¹⁾ De pe albumul d-nei Z. N.

sălbatec pătruns în sângele celor răniți». Ce deosebire dela vieața muncită de dragoste la liniștea de altădată, «când zilele senine se strecurau voioase ca o undă lină, și întreaga vieață a inimii nu erà decât în priveliștea sborului de fluturi și a strălucirilor de stele!» Și cu toate astea, atât e de dulce focul acestei iubiri ce mistue ființa noastră, încât poetul nu se îndură să se roage ca acest foc să fie îndepărtat, ci preferă mai bine ca «lutul ființei sale să piară».

În această vajnică nedumerire, el strigă în rugăciunea lui cu o adevărată desnădejde:

Ci'ndreaptă asupra-mi lumina ta vie,
 Înălță-al meu suflet, prea scumpa povară
 S'o poarte ferită de orice primejdii
 Si'n sânu-mi fecioară, să steie ascunsă. . .
 BCU. Iar taina fiindu-mi pătrunsă Cluj
 Vreodată, să-mi dai mângăierea nădejzii,
 Că nu se va stinge'n căință amară,
 O, pururi Fecioară Marie ¹⁾.

În poezia patriotică, Ollănescu atinge o notă de o frumusețe și mai rară. În ea străbate credința lui profundă în vitejia soldatului român care, ca și în trecut, aveà să dea și acum dovada unui avânt, a unei îndepliniri de datorie către țară, a unei jertfe de sine c'o bună voință și cu o simplitate neîntrecute de nici un popor din lume. Iată, spre pildă, cum în *Dela Grivița* — scrisoarea unui soldat — se răsfrânge

¹⁾ *Literatură și Artă Română*

vitejia de odinioară, în cuvintele soldatului către tatăl său despre victoria zilei dela 5 Septemvrie 1877:

Taică, — scrie pe o tobă, în genuchi, căprarul Pinteă, —
Ce am făcut nu-i vrednic graiul, nici destulă-mi este mintea
Ca să-ți spun, și cum, nici vorbe la'ndemână nu găsesc
Precum le-am văzut cu ochii, toate să le povestesc,
Ți le'nșir cum pot. Deci află, mai întâiu, că eu sunt bine,
Că mi-e dor de cei de-acasă, că prin țările străine,
Ce-am călcat de atâta vreme, taică, nu uită să spui
Cătălinei, că mai mândră decât dânsa alta nu-i,
Și că'n dragul ei făcându-mi vrajă din a mele gânduri
M'aș așterne pe hârtie eu, în locul ăstor rânduri,
Să mă'nțorc în sat o clipă și... să vin iar înapoi,
Căci plecat recrut din țară, sunt căprar acu'n rășboiu.

Și continuă spunând că se află în vestita cetățue dela Grivița, la care nu s'a învrednicit până atunci să se suie nimeni decât românii. Descrie pe Regele Carol, așa cum l-a văzut el venind în lagăr, cu trei zile mai înainte de atac, călare pe un cal frumos negru și vorbind cu un civil sosit pe jos, om chipeș cu păr creț și barbă sură, care bătea pe soldați pe umeri și le vorbea cu drag. Arată, mai departe, cum Vodă colinda rândurile oștenilor căutând în ochii lor ca într'o oglindă și zâmbind de bucurie când îi vedeă stând drepti ca brazii. Apoi, dârz, cu mâna în șold, le zise el: «Astăzi fiecare dintre noi în pieptu-i poartă două inimi, una a datoriei și cealaltă a străbunei bărbății: mărirea patriei să ne fie sfânta noastră călăuză și să ne ducă la izbândă. Eu merg cu voi în frunte, cine vrea Neatârnairea, vrea gloria

în războiu». Ura! și în vârful puștii pălăria-i ridicată.

Atunci bătrânul de lângă Vodă, cu graiu dulce și cu fața înrouată, întinse mâinile spre noi zicând: «Fiți români vârtoși, un român nu dă înapoi».

Și Pinteă urmează dela el:

Și ne-am dus, firește, taică, ne-am tot dus, ca în neștire,
Înainte, fiind hangul unei gloate de oștire
Ce la dreapta și la stânga furnica, fără de rost,
Până când sună alarma și'n câmp, fără de adăpost,
Ziua în amiaza mare, ni s'a zis: «Arma la mână
«Și la deal, copii, dați iuruș în ordia cea păgână»,
Gloanțele curgeau ca ploaia, goarneau și toboșarii,
Dau semnale, bat alarma, iar pe coastă căciularii,
De trei ori răpuși s'adună și se urcă la asalt:
Ei pe-un povârniș grămadă, noi în șir pe cestălalt,
Doamne! câtă grozăvie! Ce scrâșniri! ce sbucium încă!
Unii cad răniți și alții morți, în râpa cea adâncă...
Vaete. Suspîn. Urale. Ropot. Bubuit. Strigări,
Și la spate-un urlet crâncen năpustit din depărtări,
Fac, pe cei ce stau în luptă și pe cei ce'n cale cad
Să se creadă, ca de trăsnet, vii, prăpăstuiți în iad.
În sfârșit mă urc pe ziduri, acățându-mă de o scară,
Dar când dau să'ncalec creasta, iată că-și întinde afară
Tivga neagră și buzată, un vlăjgan cu ochi sticloși,
Ce'ndreptând asupra-mi pușca, vrea să tragă de cocoși.
Eu nu-i dau răgaz de joacă, ci-i vărs creierii pe zid
Dintr'o lovitură, apoi sar'năuntru, ca'ntr'un blid
Plin de sânge, strigând ura! După mine sar cu toții
Vânătorii noștri sprinteni și dau iama în netoșii
Cari năvăleau la poartă ca să fugă și sbierau
De turbare, trăgând focuri, iar flăcării secerau
Fără de milă... Câtă vreme, a ținut învâlmășala
Nu știu, că simții deodată că m'apucă amețea,

Că picioarele se taie și m'aș fi zdrobit în sanț,
De nu mă prindea în brațe, șovăind, un dorobanț.
Dar nu-ți fie teamă, taică, m'am tăiat într'o custură,
Ce e, să iei o cetate numai c'o sgârietură?...

Apoi, descrie cum a venit Impăratul cu muscalii, cum Vodă călărind la dreapta lui, urmat de generali, le-a zis «Sănătate, azi suntem mândri de voi» și i-a pus pe piept o cruce vorbind cu ei. Iar când a trecut cu steagul ciuruit de gloanțe, moșneagul s'a descoperit cu capul gol strigând: «Trec români, trec vitejii», și s'a închinat la ei. În urmă, Pinteau își ia rămas bun dela tatăl lui și-l roagă că, când i-o ceti moș Popa cărțulia lui, să-l roage frumos ca să facă o liturghie pentru cei cari au pierit, și adaugă să nu-i ducă grija chiar dacă ar auzi că a fost rănit.

Căci dintr'un hotar al țării, pân la celălalt hotar
Doamna și stăpâna noastră de Dumnezeuescul har
Plină, și-a vărsat comoara bunătății și iubirii
Peste cei răniți în lupte, și limanul mântuirii,
Îl găsesc în mâna-i albă și'n duiosul ei cuvânt
Toți ce'n fața suferinței, deopotrivă's pe pământ ¹⁾.

În poeziile ostășești ca și în teatrul lui Ollănescu simțim influența lui Alecsandri, precum în odele și satirele lui vom simți influența orașiană. În deosebi în satirele lui Ollănescu, găsim acea liniște de gândire și acea seninătate de expresie care face una din frumusețile satirelor lui

---

¹⁾ *Literatură și Artă Română.*

Orațiu. Așă de exemplu în satira VIII, sub motto «Eheu, fugaces labuntur anni», Ollănescu îndreptând privirea-i spre tineretul de azi îl zugrăvește astfel:

Tinerețe, tinerețe, multe firea-ți năsdăvănă
Iscodește și încheagă. Râvna ta făr'de prihană
Te-ar suî și ți-ar dă scaun printre sferile cerești,
De-ar putea să-ți cumpănească și ce faci și ce vorbești.
Multe-ar fi făcute'n lume, de s'ar fi făcut din gură
Numai, fără truda minții, fără jertfă, nici măsură:
Astăzi am trăi în lună, ori prin ceruri am sbură
Și necazuri omenirea, poate, n'ar mai îndură.

Bucată merge astfel mai departe, subliniind greșita credință a tinerilor și încrederea neînfrânată ce au ei că nimeni nu poate și în nimic să-i întreacă. În acelaș timp, Ollănescu arată cum în tinerețe toate sunt pline de farmec, toate-ți dau îndemnuri sfinte și sunt în dragoste cu ea, și cum, pe o singură vorbă sau pe o singură privire, tinerețea aprinsă aruncă totul în văzduh. Glasurile Firii toate cântă atunci în pieptul ei, căci ea e primăvara vieții. Câte iau ființă și trăesc sunt toate par'că pentru dânsa și visurile toate par aevea. E destul să te arăți ca om tânăr și împrejurul tău le înveselești pe toate. Dar și noi bătrânii am trecut pe acolo și, deși ne purtăm în spate greutatea vârstei, întoarcem capul cu blândeță și privim drumul cel lung pe care l-am făcut și, încheind bilanțul vieții de bucurii și suferinți, numărăm câți din tovarășii noștri au

rămas jertfa biruinței și câți de puțini sunt biruatorii.

Vrednic e s'ajungi în capăt de trofee încărcat
Și să fii în semn de cinste cu peri albi încununat.

Câte pierderi, câte lovituri, pe cari voi tinerii nu le cunoașteți și pe cari în zadar vi le-ar spune cineva, până nu vor fi scrise în carnea voastră. Voi nu trebuie să uitați însă că ce-i vechiu astăzi, a fost bun și temeinic ieri, deoarece trecutul e altoi de fapte mari, întocmai cum răsar din vechile tulpine codrii de stejar. Adevărul e același și frumusețea tot aceeași, și cum le slăviți voi tinerii astăzi, le-au slăvit ieri bătrânii. Iar ce face caracteristica noastră, a bătrânilor de astăzi, zice Ollănescu, nu ne face să roșim, căci, în dragoste:

Am fost lirici noi, așa e, cântăreți de moda veche,
Dar cântarea noastră simplă n'a stricat nici o ureche,
Ea ne-a izvorât din inimi și din fragede simțiri,
Ca duiosul cânt al harpei dintre coardele subțiri...
Cu chitara, noaptea 'ntreagă, sub fereastra prea iubitei
Noi, în strofe'nflăcărate, beți de farmecul ispitei
Ne'nălțam la cer chemând'o, ne legam cu ea pe veci
Și-i juram credință'n toate, pân la pragul morții reci.
Noi, n'aveam pe lângă dânsa altceva mai scump pe lume,
Dragostea la noi și traiul nu erau un joc de glume,
Imbinări de porunceală, silnice imperecheri,
Cu vremelnice foloase ori cu scop de daraveri.
Când iubeam, iubeam statornic și cu inima curată.
Astăzi, după moda nouă, rânduieala-i răsturnată
Și-i adevărat c'al nostru nu mai e decât ce-a fost,
Dacă tot ce se petrece e așa de trist și prost.

Și satira continuă mai departe făcând tabloul petrecerilor tinerimii de astăzi:

Iaca, strălucind de focuri marea sală de ospete.
Veselie'n ea și sgomot. Tineri cu perite fețe
Și femei, rād și fac glume. Ochii galeși, cu nesaț,
Sân și umeri goi desmeardă, se atinge braț de braț,
Vinul spumegă'n pahare, cânturi de desfrâu răsună,
Iar în piepturi se'ntețește crunta poftelor furtună.
Vorbe de amor. Săruturi... câte doi doi ies răsleți,
Ele-aproape despletite, ei pe jumătate beți...
Desfătarea e la culme. Dar petrecerea urmează;
Vin perechile'ndrăgite și la masă iar s'așează,
Cu fiori de nerăbdare întind cărțile de joc
Și-și dau punga și-și dau viciața pe-o nălucă de noroc.

Alt tablou:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mirele și cu mireasa la altar stau în picioare,
Ea fi jură lui iubire și el tinerei fecioare.
Sunt așa de dulci și gingași și așa de potriviți,
Că'mprejurul lor mulțimea murmură: ce fericiți!...
După câțiva ani această fericită căsnicie
Se surpă, ca o clădire șubredă, din temelie.
Domnul are o amantă și e plin de-datorii,
Doamna e păpușa modei, face lux și nebunii;
Iar copiilor de grijă slugile, cum vor, le poartă.
El năuc de cărți și chefuri, ea de-atâta sbucium moartă
Să trăească împreună nu mai pot, deci se despart
Și copiii cu averea, cum dă Dumnezeu și 'mpart.
Domnul capătă o slujbă într'un colț pierdut de țară,
Doamna sbârnăe pe poduri și-i păpușa modei iară;
Jertfă le vor fi copiii, căci deprinși la rău de mici
Vor eși niște netrebnici și vor rămâneă calici.

Satira mai zugrăvește încă alt tablou și în cele din urmă întreabă:

Dacă azi e vremea voastră, încotro e tinerimea,
Către cari idealuri îndreptează ea mulțimea,
Unde's inimile calde, sincerile năzuinți
Faptele înălțătoare, pasiunile fierbinți?
Pentru ce în loc de luptă pretutindenii amorțeați?
Unde-i soarele s'alunge negura de îndoială
Ce puternică se'ntinde peste o lume de pitici,
Desgustați de-ale vieții, nevoiași și eretici...
Voi cântați și cântul vostru'i glas de desnădăjduire.
Cine va'ntinde lumii ramura de mântuire,
Dacă tineretul este cainic și tânguitor,
Ori de sus privește toate cu'n ochiu batjocoritor,
Oare vom muri cu jalea de-a vedeă zădărnice
Cele ce-o vieată'ntreagă ne-au fost scumpe și iubite?

Și încheie cu:

Toate pier și tot acelaș giulgiu-aruncă peste toate
Vârsta, călăuza morții, și-o să vie o vreme poate
Când și vouă vă vor zice tinerii sunteți bătrâni
Haide îndărăt, pe calea voastră, cu toiagu'n mâini... 1).

* * *

Traducerile lui Ollănescu din Orațiu sunt recunoscute ca având o minunată formă românească. Ele sunt în versuri rimate și iau din textul latin mai mult floarea și parfumul poeziei decât strictul înțeles literar. Probabil, Ollănescu s'a servit și de traducerea franceză, cum Coșbuc s'a servit de traducerea germană, când a tradus pe Virgiliu și pe Dante. Scopul lui Ollănescu însă,

---

1) *Literatură și Artă Română.*

a fost ca frumuseţea versului oraţian să fie transplantată în literatura noastră, şi în aceasta a reuşit pe deplin.

Să luăm un singur exemplu:

Ad Thaliarchum.

Vezi tu cum se ridică Soractul, colo'n zare
Cu fruntea înălbită, cu pâlcuri de ninsoare;
Iar crângurile mute le vezi cum stau plecate,
Abea putând să ducă povara ernii'n spate,
Şi râurile strânse la sân de gerul crunt
Se stăvilesc în matcă şi'ncremenite sunt?...
O Thaliarch'amice, cumplitul frig goneşte,
Cu lemne focu'n vatră necontenit hrăneşte
Iar din Sabina urnă cu ochii nădrăvani
Mai dese ori îţi toarnă cel vin de patru ani,
Şi zeilor le lasă pe celelalte toate.
Căci ei vor frânge'ndată furtunile turbate
Ce răscolesc în luptă ai mărilor plămâni,
Aşa că chiparoşii şi ulmii cei bătrâni
Vor sta în nemişcare. Apoi iar te fereşte
Să ştii ce va fi mâine; mai bine te'ngrijeşte
Să tragi o folosinţă de fiecare zi
Ce soarta milostivă, pe rând ţi-o dăruie:
Şi cât eşti încă tânăr, iubeşte şi petrece,
Căci dupe tine-aleargă cercând a te întrece
Albita bătrâneţe; voinice nu uita,
Pe pajiştea lui Marte deci câtă — a te află
La preumblări adesea, l'acele locuri dute
In cari către seară s'aude pe tăcute
Dulci şoapte de 'ntâlnire şi unde câte-odată
Ascunsă'n întuneric copila răsfăţată,
Râzând abea se luptă, pe când tu îi răpeşti,
Brăţara sau inelul, zicându-i: «Mă iubeşti?»

*
* * *

Ca piese de teatru originale Ollănescu a scris: *Pe malul gârlei*, *După Răsboiu*, *Pribeagul*, *Fanny*, *Primul bal*, *La mormântul Poetului*.

Pe malul gârlii e o frumoasă comedie într'un act și în versuri, — unde o beizadea, — moștenitorul Domnului fanariot — care erà să se înnece, începe mai întâi să-și arate recunoștința pentru țăranul ce l-a scos din apă, iar mai târziu, când acesta îi mărturisește că a trebuit să-l apuce de păr ca să-l poată scăpà, Beizadeaua îl pedepsește că și-a permis să fie necuviincios față de el. In ea e aplicarea vorbei românești: «Pe cine nu lași să moară, nu te lasă să trăești», cu care vorbă se sfârșește piesa. In *Pe malul gârlii* a debutat Agata Bârsescu în rolul gingașei Smărăndița, iar celelalte roluri au fost ținute de Frosa Sarandi, Iulian și Panu. Jucată pentru întâia oară și cu mult succes în 15 Octomvrie 1878, ea a rămas în repertoriul Teatrului Național dealungul celor 30—40 de ani.

Pe malul gârlei e dedicată lui Ion Ghica, pe atunci director al Teatrului Național și căruia îi plăcèa mult. Rolul de căpetenie în ea este al Arghirei Busuioc, o șoacăță de mahala care le face și le desface pe toate și unde se întâlnește Beizadeaua cu tânăra Smărăndița, căreia i-a făgăduit s'o ià de soție. Arghira are cuvinte pline de prefăcătorie față de fată. Așa, spre

pildă, când o vede venind la dânsa tremurând de teamă să nu fie văzută de cineva, Arghira o asigură cu cuvintele:

Nu e nimeni, numai vântul stă la ușă mânios
Că nu-l lași să-ți mai sărute obrăjorul cel frumos.

Iar când fata se întristă că nu mai sosită Beizadeaua la ceasul întâlnirii, ea o convinge cu axioma:

Unui suflet blând și tânăr nu-i e dat a pătimi,
Dacă uzi cu lacrimi floarea, floarea se va veșteji.

Ceeace distinge teatrul lui Ollănescu nu este nici intriga nici caracterele, ci vieța din el. Personajile lui trăesc pe pământ, vorbesc limba lor firească, se mișcă în marginile realității. Iată cât de viu se prezintă, spre pildă, sus zisa Arghira Busuioc în fața publicului spunându-i în câteva versuri: cine e éa, ce gândește și ce face. Lucrând la ciorap și stând grecește pe divan, dânsa își zugrăvește portretul astfel:

Cine știe să'nvârtească firul trebilor lumești,
Lesne poate să ajungă, cu ce gândul nu gândești,
Și să aibă printre oameni, nume, cinste și avere.
Haz la vorbă, spor la lucru, ajutor și mângâere.
Ca să nu zic vorbă mare de vrei chibzuit a fi,
Cată și-ți fă trebușoara, când pe alții vei sluji.
Lumea, boeri d-voastră, e ca moara cea stricată,
Poți s'o dregi și poți s'o fereci, tot fi va lipsi o roată.
Bietul om abia se naște și nevoia-l ia de nas,
In cât vai de cum o duce, până la al morții ceas,

Și sărmanul alt chip n'are, vieța să-și mai îndulcească
 Decât ostenind, în bine, pentru partea sufletească,
 Și spre lauda făpturii, mâinilor lui Dumnezeu.
 Astfel face cel cucernic, astfel am făcut și eu.
 Drept aceea, eu Arghira Busuioc, foastă soție,
 Lui Vel Bimbașa Ivanciu, arnăut la spătărie:
 Înaintea d-voastră, mă închin cu sărut mâni,
 Cuconițe și cucoane,—ca la niște buni stăpâni,—
 Și mă rog să mi dați iertare a vă spune într'un cuvânt,
 Știți, de colea până colea, cine-am fost și cine sunt.
 Când eram chip fată mare și ședeam la mama-acasă,
 Petreceam grozav de bine, într'un danț și într'o masă.
 O duceam de dimineață, când la noi când la vecini,
 — Cu prieteni ori cu rude — mai adesea cu străini:
 Incât tocmai, vorba ceea, gând la gând cu bucurie,
 Într'o zi biet răposatul mă luă'n căsătorie...
 Dumnealui ca om al trebii și slujbaș la stăpânire,
 Tot mereu eră pe drumuri — întru îndeletnicire —,
 La'nceput, de, nu e vorba, mi-a venit cam peste cap.
 Să stau singură acasă, să'mpletesc tot la ciorap:
 Dar pe urmă când oglinda zugrăvind icoană vie,
 Imi șopti că sunt frumoasă, că sunt tânără, nurlie,
 Și când cei de pe delături îmi cântau verzi și uscate
 Iar la vorba lor duioasă simții pieptul că se bate:
 Incepu să-mi fie silă, când se'ntorcea dumnealui
 Și-mi zicea... să-l țin de vorbă...

Așa dar precum vă spui,

Ca să nu lungim cuvântul, într'o zi se'nbolnăvi
 Și nu mult după aceea — cel de sus mă văduvi —.
 Dac'am plâns? Nici mai e vorbă — ia priviți că plâng ș'acum.

(își suflă nasul tare)

Omul însă-i vită bună, nu rămâi cu el în drum:
 Căci tot dând la milostenii și căzând la Domnul Sfântul
 Se uscă pojaru'n mine și-mi veni la loc cuvântul.
 Când la dreapta, când la stânga, închinându-mă într'una,
 La cei mari, la cei de mijloc, la mai mici — de toată mâna,
 Ajunsei de azi pe mâine, să mă pot chivernisi
 Și'n sfârșit cu chibzuială traiul a-mi statornici.
 Pe la casele de frunte, la boieri, la negustori,

Aveam trecere și sprijin — ba și credit uneori —
Incât pot să zic, prea bine, că nu este'n lume loc,
Unde să nu se înfigă și Arghira Busuioc.
Însă ca să pot ajunge la cinste atât de mare,
Câte plecăciuni făcut'am, știe numai cea spinare.
Helbet însă, că acuma, vorba între noi să fie,
Nu le-am dat eu nici odată, dupe cât îmi dau ei mie.
Ce e drept că pretutindeni, pot să întru ori când vreau
Și-s ținută ca pe palme. (Cu un zâmbet gales)

Dar în schimb le fac și eu

Câte-o mică'ndatorire: mai dulceturi, baclavale,
Cozonaci, plăcinte, turte, — iau smântâna de pe oale
Le descânt de'ntâlnitură, le dau doftorii de dinți,
Uneori le'nțerc copiii sau împac pe-ai lor părinți:
Alte ori, când două inimi, una către alta vine,
Eu le scot prileju'n cale... Știți o facere de bine.
Însfârșit cine voiește, grabnic să întinerească,
Sau să-și mângăie ursita, la Arghira să poștească:
Căci am dresuri năsdравane ce te fac precum dorești
Și am cărți, în cari singur ori ce vei voi cetești.

Din rolul Arghirei, Frosa Sarandi a făcut una din cele mai minunate creațiuni ale ei.

Comedia ocazională *După Răsboiu* e deaseme-
nea într'un act și a fost jucată pentru întâia
oară tot în 1878 Decembrie, în scop de binefa-
cere. În ea se dovedește că dragostea declarată
de unii tineri femeilor e de cele mai multe ori
capriciu trecător, fără să țintească la legătură
serioasă de căsătorie, cum își închipuesc cu ușu-
rință femeile. Dedicată d-nelor Coralia Săvescu
și Caterina A. Florescu din societatea bucureș-
teană, cari au interpretat-o împreună cu d-nii
Dimitrie Rosetti și Nicu Cerkez, *După Răsboiu*,

deși însghebată repede de Ollănescu ca să răspundă cererii ce i se făcuse, este cu toate acestea o lucrare bine concepută, bine condusă, cu multă cunoștință de efectele teatrului și cu un desnodământ fericit. Ca să facă dovadă nevastei sale că tinerii cari se aprind lesne în amor nu sunt decât romanțioși în pornirile lor, Colonelul Costin improvizează, de conivență cu soția lui, o înscenare dându-se pe el drept un camarad de oaste al său, care aduce vestea morții colonelului în războiul din Bulgaria. Tânărul amoretz Soreanu crezând că nevasta colonelului e acum văduvă și liberă și că deci el ar trebui să se căsătorească cu dânsa, se retrage cu onoare, așa că colonelul câștigă rămășagul cu nevasta lui și se întoarce pe câmpul de luptă, rămânând ca să continue a-și iubi în tihnă soția, nu din momentul acela, cum i-o cerea ea, ci ceva mai târziu, după ce și-o îndeplini complet datoria de soldat, adică : *După Războiu.*

În piesă se întâlnesc între altele multe cugetări frumoase, observații drepte, dialoguri contradictorii interesante ca : «Amiciția între o femeie și un bărbat, zice Elisa, soția colonelului, după părerea dânzei, este simțimântul cel mai curat și mai nevinovat. Câte lucruri se pot spune, câte se pot îndreptă. Inima ți se deschide cu mai multă plăcere către un prieten. El știe și are dreptul a ști toate. Afară de asta deosebirea gusturilor și

a scopurilor nu pricinuesc nici o gândire vicleană, încât o astfel de legătură este veșnică. Mâinile ce se unesc frățeste într'un asemenea caz pot să stea pentru totdeauna unele într'alttele. Iată mâna mea ți-o întind prietenește, din toată inima».

— Prietenia cu o femeie tânără și frumoasă, zice Soreanu, după părerea lui, e cea mai gingașă prefață a amorului. Este *nu* al femeilor cari au de gând să zică *da*».

Dacă comedia *Pe malul gârlei* se petrece într'o mahala bucureșteană, în casa Arghirei, mijlocitoarea de sentimente, și dacă *După Răsboiu* se petrece în societatea bucureșteană, în casa unui colonel, comedia *Pribeagul* se petrece într'un sat, în mediu curat țărănesc, în casa bătrânului Bucur, sătean cu dare de mână. Ea e în versuri și într'un act, și a fost jucată pentru întâia oară în 1879 de Aristița Romanescu, Anicuța Dănescu, Grigore Manolescu, Iulian, Notara și Petre Velescu. Pribeagul e un venetic de prin Bucovina, fost prin temniță și care, aciuat într'un sat din România, înșeală pe țăranul Bucur, om de bună credință, și-i ia toată averea. Când însă, el vrea să-i ia și copila, atunci bătrânul se răsvrătește împotriva lui. În cele din urmă, boierul satului, stăpânul moșiei, împreună cu țăranii, trimite suma de bani datorită de Bucur pribeagului, iar pribeagul urmărit de Parchet, este luat de escorta jandarmilor,

dus ca evadat și, acum și ca plastograf, să-și ispășească păcatele.

Piesa are o țintă mai depărtată, arătând urmările triste ale străinismului hrăpăreț, de prin satele noastre.

Ca și în *Pe malul gârlei*, în *Pribeagul*, Ollănescu a luat ca teză, după pilda lui Musset, tot un fel de proverb, al cărui adevăr l-a aplicat la împrejurările unei vieți dela țară. Acest adevăr e cuvântul lui Alecsandri din Despot-Vodă:

. . . . . Suntem țărani,
Nu vindem țara noastră, nici cugetul pe bani.

care e pus ca motto la începutul piesei.

În lucrarea aceasta, în versuri literare și în limba cea mai populară, Ollănescu a semănat o mulțime de frumuseți locale, de obiceiuri românești, de simțiri nobile, de cuvinte simple pline de înțelepciune și de tradiții vechi de ale popoului nostru. Așă, ospitalitatea românului, ce merge până în a încălzi șarpele la sân, o găsim ca sfântă la Moș Bucur care primește în casă pe Daniil Pribeagul, ca acesta să lase, mai în urmă, bătrânul pe drumuri, cum ne-o lămurește așă de frumos și limpede Dascălul Brândușă, un român isteț și glumeț:

BRÂNDUȘĂ

Iți mai aduci aminte, deși e cam de mult,
Eră o iarnă cruntă, zăpada și cu vântul
In feșe înghețate legase tot pământul
Iar gerul cel năprasnic, svârlise peste văi
Podele năstrăvane și din plămâinii săi,
Prin codrii singurateci, pe calea părăsită,
Sufla dușmanul moartea, pe firea'ncremenită.
Și fiarele flămânde și corbii osteniții
Stau afundați în scorburi, de dânsul îngroziți.
Pe-o astfel de urgie un om cu sacu'n spate,
Răpus de osteneală, la poartă colo bate
Spunând cu glas de jale, că este rătăcit
Că nimenea, în casă, din sat nu l'a primit,
Luându-l, zicea dânsul, drept făcător de rele
Și părăsindu-l, pradă, în voia iernei grele.
Atunci de lângă vatră, sculându-te, i-ai zis:
Ori cine-i fi, străine, — căminul e deschis —
Ești om, vin lângă mine, la foc te încălzește,
Și de povara vremii, aici te odihnește.
— Moș Bucure, în felul acesta i-ai vorbit. —
Dar, deși scos din iarnă, străinul n'a pornit;
Căci dulce e odihna și bună-adăpostirea
Sub strașina străină, la cei ce pribegirea,
Le e toeag de sprijin, iar mila ajutor.

BUCUR

Eu l'am oprit. — Pribegul eră om muncitor
Și blând și harnic. . . . .

BRÂNDUȘĂ

Nu știu cum s'a purtat în casă;
Dar știu că azi Pribegul pe drumuri mi te lasă;
Incât, în iarna vieții, ajuns'ai, cum a fost
El, când sosi în vatra-ți — lipsit de adăpost. —
. . . . .

Statornicia fetei dela țară în făgăduința de

dragoste dată de ea, se arată neclintită, cu toate momelele lui Daniil Pribeagul, care, după ce luase averea lui Bucur, se încercă acum să-i ia și fata spunând acesteia:

PRIBEAGUL

O dulce fericire,

Urzită pentru tine, te-așteaptă, dacă vrei.
Când Dumnezeu în lume, făcut'a pe femei
El le-a menit să fie frumoase, iubitoare,
In inimă cu dorul, în ochi cu foc de soare
Și blânde ca lumina cea tainică din zori
Purtând în sân a vieții, și-a dragostei comori.

(Ileana face o mișcare de fereală).

(a parte)

Ce bine-i să ții minte asemenea povești
Ce prind răsăd ~~de~~ grabă, în inimi femeiești. Cluj

(se pune lângă dânsa)

Tu știi că eu, Pribeagul, am alergat pământul
De o stea mântuitoare mânat, cum mână vântul,
In mijlocul furtunei, o luntre spre uscat.
Din astă lungă cale, un lucru-am învățat:
Femeia pretutindeni, — și tu ești o femeie —
Ea poate să dea vieța și moarte să ne dea.
Tu care ești pe pragul acestei scumpe vieți
Cu fermecări ascunse și mândre frumuseți,
A fi stăpână'n lume, tu singură, primește,
A celui care-ți spune uimit că te iubește.
Și dac'a lui iubire, destulă nu va fi

(apropiindu-se de ea)

El sufletul și vieța cu drag ți le-o jertfi.
Iar ca să fii mai mândră și mai încântătoare
O boșăție'ntreagă îți svârle la picioare,

(cercând a o lua în brațe)

Căci sunt bogat Ileano, ș'al tău, dacă voiești,
Să fii a mea soție și dacă mă iubești.

ILEANA

(sculându-se cu groază, se depărtează și vorbește cu indignare)
Pribege, îți pierzi mintea și'n oarba-ți aiurare
Cuvântul tău și fapta măsură nu mai are.

DANIIL

Mă jur că n'am mințit.

ILEANA

Ți-am cântărit eu fapta, ți-am măsurat cuvântul.
Ș'aș fi dorit mai bine, să-mi văd deschis mormântul,
Decât o clipă numai, s'ascult ceea ce-ai spus.
Te-ai înșelat, sărmane, în cuget când ți-ai pus
Să-mi răsucești tu firea și dorul meu ferbinte,
Ca să mă prinzi în ghiare, scoțându-mă din minte.
Mai bine se omoară o fiică de Român
Decât să cadă prada vicleanului păgân;
Căci ești păgîn, n'ai suflet, nici Dumnezeu, nici lege,
Cu cei ce-ți sunt de-o seamă te du de te'nțelege.
Nici vorbele-ți nebune, nici bogăția ta,
Nu-mi vor clăti iubirea și datoria mea.

(fuge prin fund)

Pe când moș Bucur e gata să-și părăsească casa zicând:

BUCUR

De-acuma moș Bucur nu mai are
Alt adăpost pe lume, decât bolta cea mare
A cerului albastru, iar soarele cămin,
Căci casa lui și vatra luată's de-un străin.
— Aidem, (lui Florea) dar fata unde-i?

Tocmai atunci, dascălul Brândușă aduce vestea că boierul satului și
cu țărani au făcut suma de bani cu care să se poată plăti Pribeagul.

BRÂNDUȘĂ

Moș Bucure, boierul cu satul dimpreună
Aflând de întâmplarea-ți din mână'n mână au pus
Ș'au implinit toți banii pe cari i-am adus
Urându-ți la nevoie să-ți poată prinde bine...

Tot atunci intră și sergentul cu soldații cari declară arestat pe
Daniil Pribeagul.

Fanny e deasemenea o Comedie într'un act în versuri, jucată pentru întâia oară pe scena Teatrului Național, în anul 1885, de Grigore Maiorescu, Aristița Romanescu, I. Petrescu, Catopol și Costescu. Ea e urzită pe faptul că soția unui avocat se înșeală luând numele unui prieten, Fanny, drept numele unei femei, cu care își închiuie ea că bărbatul său ar avea legături.

Redusă la aceste câteva cuvinte, comedia ar părea de puțin interes. Cu toate acestea, desfășurarea ei e de o verosimilitate ce-ți dă iluzia vieții. Alexandru, avocat, în casa căruia se petrece scena, primește dela un amic din copilărie o telegramă concepută astfel: «Făcând precum mi-ai scris, plec mâine. Cu credința nemărginită în tine, alerg spre fericire. Tu priveghează bine. Nici un cuvânt la nimeni. Joi sosesc. Așteaptă-mă la gară. Imbrățișeri. Doresc mult. Fanny». Alexandru lasă telegrama aceasta pe biuroul lui, Corina, nevastă-sa, o găsește, crede că Fanny e o veche cunoștință, iubită de Alexandru de pe când era încă student la Paris. Ii încolțește gelozia în suflet, întărită încă de pregătirele lui Alexandru de a primi pe Fanny, de ducerea lui Joi la gară, fără să spuie cuiva unde se duce, și de alte coincidențe cari fac din Corina o leoaică înfuriată. Toate iluziile tinerei ei căsnicii sunt spulberate, e în pragul despărțirii.

CORINA

(cu tristeță)

Sunt de jălit.

Ah, inimile noastre, ori cât am fi de slabe,
Inchipuirii numai, nu pot să cadă roabe.
Mă'nșală Alexandru, o văd, o știu, o simt...
El nu mai mă iubește, în piept e locul strimt
Și crunta îndoaie, disprețul și durerea,
Se luptă sfărâmându-mi odihna și puterea.
Mă'nșală.

Acum, dela o vreme, distrat, preocupat,
Vedeam pe Alexandru eșind neregulat,
Intrând pe nesimțite ca să se'nchidă'n casă,
Vorbind adesea singur, ferindu-se să iasă
Cu mine. Stam la gânduri și mă'ntrebam mereu
De ce schimbarea asta? Ce are?

.....
«Alerg spre fericire. Nu spune un cuvânt
La nimeni». Ce'nsemnează? Nimic decât că sunt
Uniți prin legăminte de vreme 'ndelungată
Că vor să se întoarcă la viața de-altă dată,
Sub umbra tăinuii, — sărmani amorezați,
Ținuți de către mine, nevasta, depărtați —

(apăsând asupra cuvintelor)

«Tu priveghează bine», își iau măsuri, firește.
Alătura de vatra onestă își clădește
Un cuib de desfrânare nemernicul bărbat,
De trai dămol și pașnic acuma desgustat.
In inima lui stearpă plăcerea nu învie,
Decât când isvorăște dela vinovăție,
Și'n moleșitu-i suflet, de-al rezelor vârtej,
O searbădă scânteie dă flacării prilej.
— Plăpânda mângăiere, iubirile curate,
Nu's de ajuns simțirii ființelor stricate;
Le trebuie minciuna și boldul arzător
Al patimii și viții și traiu'njositor;
Ii trebuiește Fanny, să'și vie iar în fire,
Să-și limpezească mintea, să creadă'n fericire.

Bântuită astfel de furtuna geloziei, când se întoarce Alexandru acasă, urmează o scenă de o violență rară, la care bărbatul se face părtaș oarecum, lăsându-și încă într'adins nevasta în eroarea ei, spunându-i cuvinte echivoce:

E o fatalitate, un vânt nenorocit...

zice el, la care ea mușcată ca de șarpe:

CORINA:

Mărturisești atuncea. E dar ne'nlăturată
Nenorocirea noastră. Mai spune-mi înc'odată...
Credința și'ndocala se sbuciumă în piept,
Răspunde.

(pauză, se apropie de Alexandru și-l ia de braț, cu un surâs silit)

Sunt nebună. Așa-i că nu e drept,

Că e o aiurare a'nchipuirii mele,

— Femeia știi că-i slabă și poate să se'nșele —

Ci mă iubești pe mine. Mi-ai zis azi: te iubesc.

Pe ea nu poți s'o suferi..... Așa e?.....

(văzând că Alexandru tace privind-o)

Năbușesc.

Răspunde.....

În cele din urmă, Alexandru îi prezintă pe Ștefan, amicul lui sosit din Franța și pentru care el pregătise o cameră. Ștefan deslușește încurcătura și termină:

«Da. Eu sunt Fanny, Doamnă».

Comedia se sfârșește cu Corina transfigurată și înveselită, care se duce ușurel pe la spatele lui Alexandru, îi apucă capul în mâini și-l sărută de mai multe ori.

«Cât sunt de fericită»... zice dânsa.

Primul bal e o comedie în proză, într'un act, jucată de Notara, Aristița Romanescu, Ciucureasca, Catopol și Costescu. Greșeala unui servitor care, nepunând la timp invitațiile de bal la poștă, face ca cei invitați să nu sosească nici unul la bal, iar cei doi soți, cari erau într'un moment de răceală între ei, să fie singurii dănțuitori ai balului împăcându-se.

La mormântul Poetului e o apologie în amintirea lui Vasile Alecsandri, în care cele trei muze Euterpe, Melpomena și Clio au fost jucate de Aristița Romanescu, Amelia Velner și Anicuța Ciupagea, la deschiderea stagiunii teatrale din 1890—91.

Imagina poetului național, se resfrânge în această frumoasă apologie, prin gura muzei Euterpe, în toată splendoarea ei:

Tu fiu al nemuririi cu gând înalt și drept
Cuceritor de inimi, de minți, de fericire,
O cântăreț de glorie, de lupte și mărire,
Famfară triumfală a mândrului popor,
Crai viu al țării tale la fapte și onor:
In negrul sân al morții te-ai dus de lângă mine,
Dar omenirea-i plină, poete scump, de tine,
Ființa ta iubită o văd și focul tău
De dor și înălțare îl simt în jurul meu,
Au soarele pe ceruri în nori nu se ascunde?
Lumina-i caldă însă prin negură pătrunde
Și bine-făcătoare se varsă pe câmpii.....
Așa de-apururi Mortul trăește în cei vii.

În seara când Ollănescu a cetit bucata aceasta la Maiorescu, era acolo și profesorul Caragiani din

Iași, un om hazliu și mucalit. El se ridică împotriva întrebuintării, în literatura modernă, a zeităților mitologice, zicând că cei vechi credeau în ele. — D-ta crezi în ele? întrebă dânsul pe Ollănescu, care, plictisit, răspunse: Cred. — Spune-mi așa coane, sfârși el cu un aer îngrijat, ca să știu că ești nebun»...

Teatrul a fost pasiunea cea mai mare, laturea cea mai artistică a sufletului lui Ollănescu, care puneă teatrul deasupra tuturor genurilor literare. Iată cum îi descrie el puterea în lucrarea sa *Teatrul la Români*, cea mai completă, cea mai interesantă și cea mai frumoasă monografie, scrisă asupra subiectului în limba română.

Teatrul, zice el, își îndreptează farmecul lui asupra întregii noastre făpturi, minte, inimă, simțuri. Deodată, ochii privesc uimiți felurimea și frumusețea decorurilor și a costumelor, auzul se încântă de armonia glasurilor și a cuvintelor, mulțimea spectatorilor, strălucirea podoabelor, căldura și tresărirea atâtor piepturi din cuprinsul sălii plină de șoapte, de lumină, de mireisme și de flori, pregătesc parcă mai bine sufletul fiecăruia pentru a se pătrunde și a se bucura de emoțiile ce-i dă acțiunea desfășurată pe scenă... Iată pentru ce teatrul e cea mai completă manifestațiune a artei.

Și mai departe îi arată însemnătatea culturală ca instrument al graiului, numind teatrul: o tribună publică pentru răspândirea ideilor și însuflețirea inimilor și o catedră pentru cultivarea și înflorirea graiului... Farmecul formei și al expresiunii face să pătrundă până în adâncul gloatelor, gândirile poeților. Ele fac să tresară de o dulce și nouă vieată piepturile stăpânite de

simțirile ce le dau sbor și căldură, pentru puterea și frumusețea cărora nu-s deajuns toate comorile și toate tainele artei.

Se poate, cu drept, zice, că teatrul e templul cuvântului. Nicăieri nu este el întovărășit de mai mari pompe și nimeni pentru a fi adorat, nu îmbracă mai strălucite podoabe... Muzica îi aduce prinosul cel mai curat al armoniei; cu mlădierile cele mai gingașe se frâng și se răsfăță pentru dânsul liniile sculpturii; cu vii și fragede vâpșele zugrăvită-i în preajma-i făptura; iar bolți și încăperi tot mai mândre, neîncetat, pentru el se ridică, răsunetul falnic să-i fie și grabnic; cu pașuri dibace, vezi danțul cum sprinten se'ntoarce, ca'n toată vedenia mândră un pic veselia să salte.

Jocul desăvârșit al actorilor, fie români, fie străini, am văzut că eră pentru Ollănescu cea mai mare sărbătoare intelectuală. Iată amintirea ce i-a lăsat, de pildă, marea tragediană Adelaida Ristori, ale cărei roluri și ipostase le descrie el astfel:

...Din ce în ce mai mare, din ce în ce mai fără de seamăn, între artistele cele mai de căpetenie din întreaga lume. Pasionată, poetică, duioasă, simpatcă, cuceritoare de minți și stăpânitoare de inimi, nimic nu eră mai frumos, mai variat și mai natural decât gesturile și înfățișarea ei pe scenă. Când o priveai, te credeai într'un adevărat muzeu de pictură și de sculptură. Colorit și linii strălucite și ce e mai mult: vieța.

Această minunată varietate de atitudini, toate vrednice de a fi tăiate în marmură sau însuflețite pe pânză, izvorau dintr'o artă profundă și dintr'un studiu îndelungat, studiu și artă cari se învăluiau în curățenia și simpl.citatea adevărului, o altă formă mai nobilă a perfecțiunii.

*
* * *

Infine, nuvelele lui Ollănescu, cari ating în literatura noastră o neobișnuită înălțime de formă,

sunt de un realism, în invenția lor, că par toate întâmplări din viață.

Suflet visător, Ollănescu ne destăinuiește în una din narațiunile lui cum, fiind copil în cei dintâi ani de școală, avea o foarte mare dragoste pentru povestirile ce le auzia din gura celor cari îl înconjurau. Intre altele, istorisirile unui zugrav italian, Dosi, rătăcit pe lângă casa părintească, îl fermecau: «Aveam, zice el, acasă, o grădină mare, plină cu pomi roditori, în fundul căreia se întindea o pajiște verde și moale. Acolo, ne alcătuiam noi jocurile; acolo, alergam ori ne înălțam smeele făcute de Dosi în chip de balaur cu sbâr-năitori sgomotoase la gură și cu felinar de hârtie în vârful cozii. Acolo, culcați pe iarba, stăteam la sfat cu dânsul și ne învăța imnul lui Garibaldi, «La Marcia di Carlo Alberto» și un fel de rugăciune compusă de el, care neînțelegând-o ne făcea să râdem cu hohot, când pronunța strofa din urmă ce se încheia cu vorbele «razza latina». Acolo, ascultam toate povestirile lui».

Din fondul acesta sufletesc, iubitor de născociri, răsar nuvelele: *Fata spânzuratului*, *Isprava lui Pandur*, *Banul alb*, *Burdumba*, *Fecior de bani gata*, etc. Ele sunt toate lungi și cu multe peripeții.

Să le schițăm ușor canavaua la cele mai însemnate și să cităm din ele câteva pasagii ca exemple:

Prin rezumatele acestea și prin eșantionarea operii lui Ollănescu, fără interpretări, fără sublinieri și fără laude, urmărim scopul ca cetitorul să-și poată forma singur părerea asupra ei. Macaulay, vorbind despre Petrarca, scrie: «Petrarca nu e așa mare poet, cum zic cei cari nu l'au citit». Eu voi întoarce vorba lui Macaulay, față de Ollănescu: Opera lui nu-i așa de mică, cum cred cei cari nu l'au citit...

Nuvela *Fata spânzuratului* e povestea unei fete, Ileana, al cărui tată, logofătul Dinu, se spânzurase din pricina nevestei lui, ajunsă în cele din urmă o stricată și o vițioasă. Ileana, rămasă orfană, trăește pe la ușile oamenilor, până ce e luată de vierul boierului, Iordache Dispescu, mai mult ca să-și uite de focul feciorului lui, Vasile, plecat la oaste și care eră ca și logodit cu Ileana. După un timp, Ileana îmbolnăvindu-se de friguri, doctorul îi recomandă să schimbe aerul și atunci e dusă în casa boierească, pentru a da ajutor celorlalte femei. Boierul, Iordache Dispescu, e mișcat de frumusețea fetei, și, fără să bage de seamă, se înamorează de dânsa. Intre timp, Vasile se întoarce dela oaste; ea îl amână însă mereu cu făgăduinți, fără să-l ia de bărbat. Și în vreme ce la curte e o serbare și Ileana cântă, admirată în mijlocul invitaților boierului, Vasile ascuns într'un tufiș din apropiere, încredințat că Ileana nu mai vroiă să-l

ia, pentrucă iubiã pe boier, se repede și-i înfige în piept cuțitul ce purtã la brâu.

Inconjurat de toți și prins, el declarã:— Este adevãrat, eu am omorît-o, dar nu sunt eu vinovatul ci dânsul», arãtând pe boier.

Iatã, spre exemplu, cum descrie Ollãnescu chinul sufletesc al lui Dinu, tatãl Ilenei, și momentul tragic în care el își pune capãt zilelor:

Intr'o noapte, pe o vijelie cumplitã, moș Dinu, eșind sã inchidã ușa coșarului, se împiedecã de cinevã lungit în drumul lui. Spãimãntat aduse grabnic lumãnãrea și recunoscu pe nevastã-sa zãcând beatã moartã într'un bãltac, în mijlocul curții.

Toatã noaptea o petrecù în cele mai groaznice munci sufletești, îi veni de cãteva ori în minte sã-și pue capãt zilelor, vederea copilei care dormea liniștitã pe ladã îl opri, însã, dela o așã nelegiuire, dar ispita nu-l pãrãsi; a doua zi, ca și cum ar fi fost însemnat de degetul nãpastei, — ducându-se sã-și rãcoreascã sufletul în rugãciuni, gãsi biserica cea veche risipitã grãmadã, de vântul de peste noapte.

Oropsit de oameni, prigonit de soartã, pãrãsit și de Dumnezeu, omul ajuns în culmea desnãdãjduirii, se întoarse acasã, își sãrutã copila și ducându-se în cramã se spãnzurã cu o funie de coarda cea mare dela mijloc.

Eroina nuvelei, ni e datã, în cãteva trãsãturi admirabile, astfel:

Așã rămase Ileana de capul ei în lume, având de unic prieten pe Cioban, un cãine de stãnã care crescuse nedeslipit de dãnșã și drept podoabã, douã coade de pãr mari și crețe ce-i acopereau capul rotund, cu ochii negri, cu gura cãrnoasã și cu douã gropițe îngemãnate pe obrazii bucãlați, cu piełita cea dogoritã de soare.

Deși leneșã din fire și nedeprinsã cu lucrul, totuș isteață la vorbã, cu priceperea ușoarã, blãndã și plinã de gingășie cum erã, și-ar fi putut gãsi mijloc lesnicios de trai, de nu i-ar fi fost mai drag

să stea ziua întreagă în crâng, să asculte șuratul mierilor, spărgând alune sălbatice pe malul pârâului și nu s'ar fi prins mai cu trageră de inimă în joc cu băieții decât să dea mână de ajutor la gibilitul pânzei sau la cusut, sau la clacă cu celelalte fete...

Și ce frumos boiu de fată! cu sânul rotund și cu mersul legănat. Când treceă, înaltă cu mijlocul subțire și cu umerii largi, pe drumul mare, toți mușterii lui Neculcea hangiul, își uitau paharele pline cătând cu drag la dânsa, iar flăcăii lacomi, sorbind-o cu ochii, mai cinsteau câte o oca «de noroc bun, pentru fata spânzuratului».

Notarul din sat voește s'o atragă prin vicleșuguri, spunându-i că o iubește; ea însă îi răspunde așa de simplu și totuș așa de frumos:

Eu nu știu să spun vorbe multe, nici vicleșuguri, iar gândurile nu ți le pot cunoaște, nici măsura, sunt o fată săracă, fără părinți, știu că mi-e drag Vasile și poți să-mi dai oricâte nădejdi ai vrea, că vorba d-tale nu se lipește de mine.

Dar mai târziu Căgătelile și podoabele ce-i dă boierul Dispescu o schimbă, și, fără să cadă în păcat, sufletul ei se desparte de Vasile, care, pătimaș de dragostea ei, o omoară înjunghiând-o.

În *Fata spânzuratului*, este cam acelaș subiect ca în o bucată din cartea *Oamenii în Răsboiu* a nuvelistului ungar Andreas Latzko, scrisă acum de curând, lucrare de un realism puternic și tradusă, cum se știe, în mai multe limbi.

În nuvela *Isprava lui Pandur*, e vorba de devotamentul unui câine numit Pandur, față de stăpâna-i, o fetiță, care murind este îngropată pe timpul unei ploii și vijelii cumplite. Apele venind

mari, desgroapă copila și a doua zi dimineață, spre surprinderea tuturor, Pandur sta cu labele pe pieptul copilei ca s'o păzească și s'o apere.

Nuvela *Banul alb* e istoria italianului zugrav de binale, Dosi Lungo, ce iubise cu pasiune meridională pe o dăntuitoare de circ, Florina, și pe care, împreună cu amicul său din copilărie Steffo, o scăpase din focul unui teatru din Ravena. Florina însă iubiă pe Steffo și când ea rămase singură cu acesta îi declară dragostea ei.

Surprinși de Dosi, ce auzise destăinuirile lor de dragoste, el luă un pumnal după masă și-l înfipse în pieptul lui Steffo, care murì numai decăt. Deatunci, Dosi nu mai putea vedeà nici sânge, nici pumnal.

Titlul nuvelei *Banul alb* vine de acolo că Dosi cunoscuse pe Florina la o reprezentație de acrobați, unde puneà în discul fetei un ban alb, spre deosebire de cealaltă lume ce puneà bani de aramă și ca semn că el se înamorase de dânsa.

În mijlocul bălciului, erà un fel de piață, unde cântà muzica și se aflà o arenă pentru exercițiile gimnastice. De jur împrejur, lavițe de lemn; la distanță de zece metri, doi căpriori în cruce, pe jos o bucată lungă de covor, iar pe coarda de sârmă o arătare îngrească — bălană cu ochii negri — care călcând cu băgare de seamă, se ținea în cumpănire aruncând pe vârful degetelor sărutări la dreapta și la stânga. Dedesubt cu capul în sus și cu brațele încrucișate pe piept, un fel de colos negru, cu părul vâlvoi, o urmăreà pas cu pas, iar la capătul scării, pe unde se urcase, un superb câine lășos purtând în labe un coș împodobit cu panglici și cu flori.

— De ași trăi o sută de ani priveștiștea aceasta nu mi se va șterge din minte! zice Dosi.

Când s'a dat jos, cum și de unde a început să facă cheta, nu știu, căci m'am pomenit deodată cu dânsa în fața mea. Cu un zâmbet grațios care-i deschidea puțin buzele rumene — lăsând să se vadă două șiruri albe de mărgăritar, — ea îmi zise, făcând să salte monedele în coș: «Preggo Signore», cu atâta dulceață, cu atât farmec, încât sculându-mă și scoțându-mi pălăria, i-am depus binișor un ban alb nou nouț, pe grămada de aramă ce adunase, și de i-am răspuns ori nu ceva, nu-mi aduc aminte, fiindcă plecându-mă prea adânc înainte-i, îmi perdui echilibrul și dădui peste câine, care mă mârâi arătându-mi colții.

Mai departe, nuvela arată cu multe amănunte vieța saltimbancilor de circ, jocurile lor felurite, greutățile ce ei întâmpină spre a putea trăi. Și, printre toate acestea, ciocnirea patimilor lor cari duc de multe ori, ca în cazul de față, la așa zisa vendetta italiană.

Sunt lucruri de o puternică originalitate în nuvela *Banul alb*.

Iată starea sufletească a lui Dosi, adică nebunia în care căzuse când se înamorase de Florina:

În sfârșit, sosi ziua mult dorită. De dimineață, mă îmbrăcai cu ce avui mai bun, mă răsai până la sânge, — cu toate că la 20 de ani nu mă năpădisese încă barba, — dar aveam în mine un îndemn tainic, de a mă face frumos, de a momi cu ceva deosebit privirile, de a arăta mai altfel de cum mă croise Dumnezeu.

Luai dela o soră o legătură de gât stacojie, dela alta unsoare pentru păr, și turnai pe obraz, pe mâini și pe haine aproape o jumătate de sticlă de parfum a mamei. Mie care-mi erau urite flecurile acestea, îmi părea acum rău că nu întâlneam destule geamuri, ca să mă văd în ele. O curată nebunie, care însă pe atunci îmi părea un omagiu datorit idolului meu. Steffo, care trecuse de două ori pe la mine, mă surprinse tocmai când mă păunam în fața unei prăvălii

cu oglinzi și-mi strigă râzând: Capul sus! Brațul rotund! Surâsul pe buze! Și nu te mișcă! Ești perfect! Bagatelle! Domnul își face portretul de s'a fasonat astfel!? Ai aerul unui conquistador!...

Apoi lovindu-se cu palma peste frunte, zise: Che bestia!... vrei să răpui pe Florina, tâlharule.

Când ajunserăm în bălci, reprezentația eră începută și avurăm greutate să ne strecurăm până la cercul lavițelor, ticsite de lume. Ființa Anglică — așa o numeam în mine — nu eră acolo. Colosul Fausto făcea scamatorii, iar dintre cei doi băieți unul se încolăcise pe un scaun, iar altul ținea în dinți o prăjină, cu o lampă aprinsă pe dânsa, pe când cu mâinile aruncă și prindea pe rând portocale, un iatagan și un sfeșnic cu lumânări.

Spectacolul eră într'adevăr interesant, dar nu aveà nici o atracție pentru mine.

Deodată, auzirăm o gălăgie de chiote și de lătrături și văzurăm intrând în arenă un căruț, tras de câinele lăptos, în care ședeà ca într'un cuib de flori fetița bălană, pe când un clown, dându-se roată pe alături, îi făcea cele mai comice declarațiuni de dragoste și complimente. În acest echipagiu, ea ocolì de două ori arena, apoi sprintenă sări din căruț, bătù repede din călcăie, luà mâna ce-i intindeà colosul și se urcă pe sârmă, pe când mascaltonul nostru prinse o armonică și cu felurite strâmbături execută polci, marșuri și romanețe.

Intâmplarea făcuse ca locul nostru să fie chiar în fața coardei, așa că umblând Florina se uita drept la noi, zâmbind și aruncând sărutări — pe cari, mărturisesc — că le incasam eu singur, deși erau trimise la adresa tuturora, iar când veni cu coșu-i panglicat înaintea mea, îi zisei, dându-i banul alb, ca de obicei: «adorabilă Florino, am suferit martirul cât ai lipsit».

Ea surâse, ah, numai pentru mine atunci și-mi răspunse cu un glas adevărat îngeresc: «Zitto! per Dio santo, zitto!».

Nu eră nimic și eră imens, înțelesul acestor vorbe, pentru un creer învăpăiat ca al meu; nu o legà nici într'un fel și mă robea totuși pe mine șoapta aceasta, scurtă ca un ordin și duioasă ca o rugăciune. Un curent se stabilise între noi, o taină ne pătrunsese în inimă, o taină de care atârnà fericirea și vieța noastră poate...

În felul acestora, nenumărate gânduri mă împresurară, pe când ochii, cari o sorbeau urmărind-o îmi păreau prea mici și prea nepuțințioși ca s'o poată strejui și cuprinde, după cum îmi cereà mie dorul... ».

Iată acum și minunatul portret în picioare al Florinei, când ea apare pe scenă ca dănuitoare, demn de a figura într'o antologie:

În acel moment apăru Florina.

Un tunet de aplauze amestecate cu: Eviva! Brava! che bel pezzo! carra ragazza!... creppa l'avarizzia!... și altele, ținură câteva minute. Eră invederat că publicul simția o plăcere deosebită privind-o și cu greu se făcū puțină liniște, căci muzica începuse preluđu danțului și artista își luase poza.

Naltă, făcută din plin cu formele bine potrivite, Florina avea capul mic, părul auriu ca grâul, împletit cunună pe frunte, ochii negri mari și vioi, obrazul palid și delicat, buzele puțin cărnoase și rumene, iar sânul și șoldurile rotunde, ca tăiate dintr'o bucată de marmură.

«Davvero, la statua del piacere», zice cineva în umbra culiselor văzând-o astfel.

Imbrăcată într'un costum albastru cu fluturi de argint și cu flori de mătase, avea fustă până la glesne, mijlocul subțire încins cu un brău roșu și pieptul jumătate gol.

Stătea dreaptă și nemișcată.

După ritmul tărăgănat al ariei, brațele începură să onduleze în chip armonios, se ridicau deasupra capului, în semn de bucurie și deodată cădeau ca sdrobite, apoi din nou se ridicau, iar mâinile se închideau și se deschideau ca niște flori cu creștetul trandafiriu.

O adevărată poemă de gesturi neastâmpărate și atrăgătoare. Puțin câte puțin frumos-i trup strecură în acest imn al gingășiei tot farmecul mlădioaselor sale forme.

Muzica își iuțise măsura și acum, sprintene și ca neatingând pământul, pasurile-i repezi o purtau ușor, legănându-se în toate părțile, apoi se potoleau și se înteau iarăș, până ce umerii și pieptul începură să-i tremure, mijlocul să se frângă și capricios învărtindu-se să scoată, ca o pavază, pieptul în afară. O săritură în lături, o înclinare repede și cu mâinile prinse după gât, cu capul dat pe spate cu ochii pierduți în gol, Florina se învărtia cu voluptate, cu frenezie.

Văpaia ce cuprinsese întreaga ei ființă, se răspândea în valuri arzătoare împrejurii. Spectatorii ca și cum ar fi fost stăpâniți de aceeaș ardore, se înfrigura de căldura ei, respirau acelaș aer amețitor ca și dansa, simțiau străbătând, până în adâncul lor, beția pasionatelor ei tresăltări.

Toți obrații erau imbujorați, toți ochii aprinși selipeau, pe când ea se săltă și bătea locul cu o furioasă sensualitate, ori se sbuciumă, răsucind brațele ca și cum ar fi voit să strângă, să sdrobească un trup străin pe trupul ei.

Din buzele-i deschise eșiau cuvinte neînțelese, suspine, strigăte îndemnuri. Și se învârteă, se învârteă răcnind, făcând cu mâinile cu capul, cu ochii, semn tuturora să vie la dânsa.

Infierbântarea ei atinge nebunia.

Deodată, ca în spasmele covârșitoare ale plăcerii, ea dete un țipăt, își încordă trupul și tresărind ca fulgerată de fiori, încremeni pe loc, apoi reînșufletindu-se puțin câte puțin, se potoli urmând picurarea celor din urmă tonuri ale muzicii...

Sala întreagă eră în picioare aclamând-o. Toți strigau, băteau în bănci și în palme, unii îi trimiteau sărutări, alții cereau să reîn-ceapă. O adevărată nebunie cuprinsese pe cei afară din cale entuziasmați spectatori.

O ploaie de foi de trandafiri — pusă la cale din vreme de Dosi și Steffo — inundă scena, pe când ea înclinându-se se retrăgea sdrobită de oboseală.

Burdumba e povestirea dragostei viteazului haiduc Burdumba cu Marulla, fata lui Kir Panaghi din Lycovrissi — un sat din preajma Dekeliei — care eră într'adevăr frumoasă și eră cu tot dreptul mândria satului.

Inaltă și bine legată la trup, cu umerii largi și cu pieptul rotund, cu mâinile mici, cu portul mândru, cu pașii parcă alunecând. Ochii ei verzi cu luminile vii, își ascundeau cu greu mărimea între genele crețe și lungi, părul negru prins în două coade groase, părea un coif, de sub care răsărea fața ei albă cu fruntea mică, cu nasul drept, cu gura zâmbitoare și rumenă. Privirea ei pătrundeă ca un fier ars, când plecându-și, cum obișnuia, gâtul mlădios într'o parte, o îndreptă asupra cuivă.

De acest fier ars, pătimi și Burdumba, care cum o cunoscù se schimbă și deveni trist și gânditor de nu-l mai cunoșteau nici tovarășii lui.

In fond, nuvela *Burdumba* e mai mult descrierea vitejiilor și luptelor de naționalitate ale locuitorilor din fundul Peninsulei Balcanice, greci, albanezi, români, sârbi, bulgari, ale căpităniilor haiducești, cari, cum zice Ollănescu, «trebuiau să lupte, trebuiau să stărue, să deștepte pe nepăsători, să zorească pe îndărătnici, să sguđue amorțeala unora, să înflăcăreze graiul și mintea altora, să dea puter- nicilor prilej de îndreptare, să tragă în pustiul săl- batec brazda mănoasă a propășirii,.. să aducă la vieața de sine turma celor de prigoană, să dea o patrie și un nume celor uitați și celor desmoșteniți»...

In această lungă și impresionantă nuvelă, Ollă- nescu ne plimbă prin meleagurile grecești limitrofe cu cele locuite de turci, și pe cari el le descrie cu o rară putere de colorit și ne înfățișează suflete complexe de revoluționari, cu aspirațiuni confuze și cu un fel de idealuri instinctive.

Dragostea din nuvelă e mai curând un pretext, totul țintește la actele de vitejie, la jertfele de vieți ale patrioților răsvrătiți și cari neputând găsi li- bertatea sub jugul musulman, lasă vetrele lor și își iau lumea în cap înfundându-se prin codri și haiducind, cu armele pururea în mâini, jurând răsbunare și moarte cruzilor osmanlii. Ca să îndrep- tățească ura acestor oameni contra islamului, iată cum zugrăvește condeii lui Ollănescu un foc dat de turci unui sat creștinesc:

Incepuse să se lumineze de ziuă și urletul, vaetele, împușcăturle și răpăiala flacărilor se întindeau — ca o clocotire a iadului — peste tot satul. Priveliștea eră înfiorătoare. Focul mistuise un sfert dintre case și multe ardeau ori fumegau încă.

Zidurile negre, dărămături, lucruri stricate și risipite, uși sfărâmate, ferestre smulse, merinde călcate în picioare, copaci pârliti cu frunzele ca mâncate de omizi, vite înjunghiate ori trase în ț apă pe la parii gardurilor, leșiuri de morți, trupuri de răniți și sânge, sânge de nu rămâneă loc, nici talpă neroșită sub pasuri, iată dărăpănarea, desnădejdea și sărăcia ce pricinuiseră urgia unei nopți blestemate, iată ce văzuse soarele ridicându-se în Pleasa cea atât de mândră, de pacinică și de îmbelșugată odinioară...

Și nu rămăsese colț neprihănit de atingerea scârboasă a năvăliților, nici ființă omenească nevătămată de nelegiuitele lor făpturi!..

Iar pe căpeteniile răsculaților, cari visau pururea libertatea și neatârnaarea, Ollănescu le descrie astfel:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

«Și erau tot oameni încercați și hotărâți căpeteniile acestea, oameni al căror singur nume înfățișau o viață întreagă de fapte și de bărbății, ca Bozo Predovici, vărul Vlădicăi din Cernagora, Lambro Guși Skipetarul. Raicu Stancoff, fiorosul haiduc al Sârbilor, Chrisanti Balamaci, celnicul Farșeroților, Tașu Vida Dăliu, căpetenia Toscilor, Burdumba cu palicarii, Mavroxanti Maniotul cu clefții lui și alții.....

Dar între ei și mai deasupra lor erau Burdumba și Naco, acești copii ai libertății, cari trăiau singuri — aproape fără altă lege decât vrerea lor — în mijlocul pustietății și a sălbăticiei și pentru cari înclinările firești le erau doar călăuză vieții; acești aprigi prigonitori ai nedreptății și ai necinstei — așa cum le cumpăniău și le înțelegeau ei, — acești nedomoliți și pătimiși luptători pentru faima puterii și a bărbăției, cari stătuseră de nenumărate ori față în față cu moartea; acești bărbați fără măsură la bine și la rău; acești păgâni cari nu credeau decât în ce le uimiă mîntea ori le vrăjiă simțirea; acești vărsători de sânge, acești haiduci neîndurați pentru cine le stetea împotriva, acești eroici apărători ai hotarelor Patriei, își închinău smeriți capul și-și plecau sfioși genunchi înaintea Maiestății pururea

statornice și strălucirii pe veci neperitoare a puterii și a minunilor Dumnezești!...

Născuți în munții Tesaliei, din păstori Farșeroți, și unul și altul, aveau, pentru a fi oameni deplini, pe lângă deprinderea de a înfruntă, de mici copii, nevoile și primejdia, și pildele părinților cari muriseră luptând cu vitejie împotriva Turcilor.

La cetirea acestei nuvele de către Ollănescu, Mincu, care nu se impresionă de orice, l'a rugat să cetească de a doua oară următorul tablou ce îi plăcea lui foarte mult și care ne dă toată culoarea splendidă a orientului:

Iată Skipetarii, trupeși cu fața osoasă, pârlită de vânt, în mințean de dimie albă, cusut cu găitane negre, cu fes mic fără canaf și cu brâul plin de arme; Mirdiții, oacheși, bine legați și mustăcioși, cu sarică, ilic și poturi de dimie neagră, unii cu cialmale, alții cu tichii negre pe cap; Farșeroții cu lungi cămăși atârându-le până la genunchi, peste Țări strămți de lână albă, peptari încheiați într'o parte cu flori de găitane și bibiluri în jurul gâtului, dulamă cu poale lungi și desfăcute în față și fes roșu lungueț.

Iată un Beiu, plăpând, mlădios, cu mustața abia mijind. Oh! acesta este muiat de sus până jos în aur. Ciacșirii lui roșii strânși cu pulpă de fir, erau așa de cusuți și de înflorați cu găitane și cu sârmă scumpă, că de abia li se mai zărea postavul, tot așa și peptarul încheiat cu nasturi mărunței și cepchenul cu mâneci spintecate și cu blană de jder pe margini, numai fesul doar, adus pe urechea stângă, și canaful îi erau sarea.

Iată Ghegii cu antieriu de cit și fermenea verde de postav, Ghegii, înalți și spătoși, ca niște uriași, cu fața încrunțată și cu ochii pătrunzători, treceau cu un cap deasupra tuturor și păreau și mai arătoși îmbrăcați în dimie albă, ilic cusut cu găitane de ibrișin și cu nasturi mărunței, dulamă scurtă și mâneci despicate dela cot și cu un fel de iada, ce pe vreme de ploaie o încheie cu nasturi și o pun pe cap, fes roșu lat îndesat pe urechi cu canaf mare și greu ce le atârna până la umere. Ici, colo, câte un țigan cu plete lungi.

Iată cavașii, cu haine albastre și roșii înflorate cu găitane și cea-prazuri purtând cialmale de taclit pe cap; iată slujitorii în anterec

negre strânse la piept și încinși cu brăe de mătase; iată ciobanii cu sarica lăptoasă în spinare și cu ghioaga în mână; iată haiducii în mantalele lor negre cu glugi, rezimați pe lungile lor puști, cu paturile înguste; iată gloata celor de rând cu mintene de abă albă ori neagră, pe umeri, legați cu cârpe vârgate împrejurul străvechiului piliu de păslă gălbue pe cap, ȋtari de dimic albă, cusuți la buzunări și, sub cingătoare, cu largi găetane de flori și lână neagră. Mai încolo Epiroții cu căciulița lor țuguiată intoarsă la vârf ca bonetul frigian, un hoge cu barba albă și turban verde pe cap; Papa Stamat, cu potcapiul cam pe ceafă, din pricina căldurii, lângă bătrânul Lambro, mai falnic în hain le lui albe, cu sileaful îmbrăcat de arme scumpe.

Neferii cu cepchen și șalvari albaștri; Bașibozucii cu cealmale înalte și pulpele goale; Pali ar i țanțoși; căpitanii și miralarii oștilor; Agale, Bei, în vestminte cari de car mai strălucite și printre toți Ghega Pașa drept, cu ochii și fața plină de vioiciune, în străvechiul port al neamului lui: poturi roșii, strânși la glesne și cusuți cu sârmă de aur, peptar bătut în flori și ceaprazuri de fir, lăsând, prin deschizătura împodobită cu nasturi de mărgean și chiotori de mătase, să se vadă o subțire cămașe de borangic; pe deasupra o dulamă cu poalele împodobite, la colțuri și la mijloc, cu bogate cusături de fir, iar piepții și mânecile adevărate zale de aur și de pietre scumpe. La cingătoare sileaf de săftian roșu bătut cu mărgăritar, pistoalele și hamgerul unchiului său, Ali-Tepeleni. Capul cu păr lung și cărunț îi răsăria frumos de sub fesul cu turaua împărâtească, pe care îl purtă pentru întâia dată....

Mă opresc aici cu citațiile, încredințat că ele au dat o idee hotărâtoare de talentul lui Ollănescu.

Opera lui însă, luată în întregime și subliniind impresiile vieții sale, este ca un ecou al timpului său, al celor mai multe din ideile și sentimentele cari au preocupat generația aceea, al aspirațiilor și iluziilor ei, al bucuriilor și mândriilor ei, al îngrijirilor și suferințelor ei.

Ea e turnată — versuri și proză — în o formă originală, spontană și vie, caracterizată mai ales prin contururile și liniile ei mari, neglijând migala, și printr'o ordonanță și o succesiune de podoabe și de imagini simple și clare.

Ca limbă, propriu zis, Ollănescu întrebuințează, o limbă arhaică, atât ca vorbe cât și ca sintaxă, tăiată deadreptul și pe deantregul din limba poporului și din cronicari. Ceva mai puțin colorată poate decât limba lui Odobescu, dar mai mlădioasă, mai răsfirată, în câmpul abstract al gândirii, limba cea mai bogată și mai ferită de neologisme din toată literatura contemporană. În frază, cuvântul impresiei ia locul întâiu și, în amploarea și elasticitatea frazei, complinirile sunt aruncate departe dând frazei un parfum din cărțile bisericești. Ca și în graiul lui Ollănescu, cuvintele scrise au o supraînsemnătate, ceva special, o vieță a lor, o culoare puternică. Titlurile lui de poezii, de piese, de nuvele, ca: *Stejarul*, *Pe malul gârlei*, *Pribeagul*, *Fecior de bani gata*, *Banul alb*, au un subînțeles de sine stătător, și câte odată un înțeles dublu, alcătuit din note distincte întrupând oarecum o armonie de idei.

Iată pe scurt opera literară a lui Ollănescu.

În fața calităților ei atât de reale, precum și în fața omului atât de distins și atât de cald sufletește, nu ne putem oprî de a ne pune întrebarea:

care să fi fost cauza pentru care Duiliu Zamfirescu, care i-a ocupat locul în Academie, n'a găsit cu cale, potrivit uzului, să aducă nici o apreciere asupra acestei opere literare a lui Ollănescu și nici o dovadă de prietenie omului ce l'a iubit atât de mult pe dânsul? Și răspunsul, la întrebarea noastră, nu poate fi decât constatarea tristă, că încrederea într'înșii a unor oameni de litere este câte odată atât de mare, încât îi pune în neputință de a mai vedea în jurul lor. În cazul de față, se mai adaogă încă ceva. Dacă Duiliu Zamfirescu ar fi fost chemat în Academie în anii săi de tinerețe, avem credința că el ar fi vorbit cu entuziasm atât de scrierile lui Ollănescu cât și de simpatia ce o răspândeà dânsul în cercul prietenilor săi. Cu timpul însă, mergând spre vârsta bătrâneții, Duiliu Zamfirescu devenise autoritar și intransigent în părerile lui, încât această stare sufletească l'a făcut să se înșele asupra operii lui Ollănescu și să uite cu desăvârșire omul «încântător»¹⁾, pe care nimeni din cei ce l'au cunoscut nu l'au putut uita.

Și, cu toate acestea, cât de firesc ar fi fost, din partea lui Duiliu Zamfirescu, elogiul lui Ollănescu și ce ocazie strălucită de a evocà, în mintea celor ce ar fi venit să-l asculte la Academie, amintirea lui Ollănescu, cu care el trăise zecimi de ani în

---

¹⁾ Prefața romanului său: *Vieța la țară*.

intimitate și în afectuos schimb de idei literare ! Mai mult, cât de ușor i-ar fi fost lui Zamfirescu un astfel de elogiu, adus unui om, căruia îi cunoștea atât de bine sufletul, și cât de spiritual ar fi dat el, cu umorul și originalitatea observației lui, scenele unei vieți pline de lucruri interesante !

Duiliu Zamfirescu a făcut atunci o greșală față de Ollănescu și prin el a făcut-o indirect și Academia Română.

Ar fi o mângăiere, pentru cel ce scrie încercarea de față, dacă, prin exemplele literare citate în ea, ar deșteptă interesul celor ce o vor întâlni ca să recetească scrierile lui Ollănescu și să se convingă de frumusețea lor, precum și dacă, prin prinosul nostru de dragoste și de admirație, am putea reînviă, în mintea celor ce l'au cunoscut, însușirile rari ale omului dispărut. Și ar fi o mângăiere și mai mare, dacă, cu amintirile acestea, am face să încolțească, în sufletul celor ce l'au iubit și admirat, gândul drept de a fixa chipul lui Ollănescu, pe un soclu de marmură, într'o grădină din București, spre pildă în Cismigiu, în mijlocul trandafirilor urcători și al cânturilor de paseri.

